https://doi.org/10.26682/hjuod.2022.25.2.29

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:25، ژمارە:2، (زانستێن مروڤايەتی وكومەلناسی)، بپ 530-556، 2022

كاريگەرييا بكارهينانا مۆدلێن (GAGNE و KLAUSMEIER) د گوتنا بابەتێ رێزمانا زمانێ كورديدا بۆ قوتابيێن پولا حەفتێ بنەرەتی ل سەر وەرگرتنا تێگەهان ل دەڤ ئەوان

پەروين سليمان حاجی و روژان محمد قسيم سليمان

پشكا زمانێ كوردی، كولێژا پەروەردا بنيات، زانكويا دهوك، هەرێما كوردستانێ-عيراق

((مێژوويا وەرگرتنا ڤەكولينێ: 11 تەباخێ، 2022، ، مێژوويا رەزامەنديا بەلاڤكرنێ: 31 چريا ئێكێ ، 2022))

پوختە

ئارمانجا ڤەكولينێ كاريگەرييا بكارهينانا مۆدلێن (GAGNE و KLAUSMEIER) د گوتنا بابەتێ رێزمانا زمانێ كورديدا بۆ قوتابيێن پولا حەفتێ بنەرەتی ل سەر وەرگرتنا تێگەهان. ڤەكولەرێ پشتبەستن ل سەر ديزاينا ئەزموونگەری ياگروپێ هەڤسەنك كر، كو دوو گرۆپێن ئەزموونگەری وگروپەكێ كۆنترولكار ب خوڤەدگريت، گرۆپێ ئەزموونگەرييا ئێكێ بابەتێ رێزمانا كوردی ل دويف بكارهينانا رێكا مۆدلا (GAGNE) وەردگرت، گرۆپێ ئەزموونگەرييا دووێ بابەتێ رێزمانا زمانێ كوردی ل دويف بكارهينانا رێكا مۆدلا (KLAUSMEIER) وەردگرت وگروپێ كۆنترولكار، كو هەمان بابەت ل دويف رێكا ئاسايی وەردگرت، كو ژمارا قوتابييان (20)، (20)، (20) قوتابی بوون ل دويف ئێك، هەڤسەنگی دناڤيەرا ئەواندا د چەند گۆراواندا گر. ڤەكولەرێ تاقيكرنەك ژ جورێ هەلبژاردن بەرهەڤكر ئەوژی (24) برگە بوون، و تايبەتمەنديێن سايكومەتری بۆ دەرهێنان. پشتی ئەزموون ب دووماهی هاتی وئالاڤ هاتينە پراكتيككرن وسەرەدەرييا ئاماری ب بكارهينانا تاقيكرنا شروڤەكرنا جيوازييا ئێك لا (ANOVA) وهاوكێشا شيفيه (SCHFFE)، ئەوا ل (2/15/ 2021) تا (6/17/ 2021) بەردەوام بوو، ل ئەنجامدا دياربووە، كو بكارهينانا مۆدلا (GAGNE)، كاريگەريەكا باش هەبوو د ب دەستڤەهينانا تێگەهێن رێزمانی ل دەڤ قوتابيێن گرۆپێ ئەزموونگەريێ ئێكێ ل هەمبەر گرۆپێ ئەزموونگەريێ دووێ و گرۆپێ كونترولكار. ڤەكولەر گەهشتە هندەك دەرئەنجامان وچەندين راسپاردە پێشكێشرن وپێشنياركريە ژبۆ ئەنجامدانا چەند ڤەكولينان د پاشەرۆژێدا د ئەڤی بواريدا.

پەيڤێن سەرەكی: مۆدلا (GAGNE) و (KLAUSMEIER)، تێگەه، تێگەهێن رێزمانی، زمانێ كوردی.

پشكا ئێكێ: دانەنياسينا ڤەكولينێ

ئێك: ئاريشەيا ڤەكۆلينێ

گۆتنا زمانی ب هەمی لقێن ويڤە دهێتە هژمارتن ژ ستونێن سەرەكی يێن فێركرنا قۆتابی، كو زمان ئامرازێ پێوەندكرنێ وتێگەهشتنێ ودەربرينێيە، لەورا گرنگييەكا زۆر ب فێركرنێ وفێربوونا زمانی دهێتە دان، لێ سەرەرای گرنگييا زمانی وفێربوونا ئەوی لاوازييا ئاستێ قۆتابيان د زمانيدا ب شێوەيەكێ گشتی ود رێزمانێدا ب شێوەيەكێ تايبەتی يابەرچاڤە، كو رەنگە لاوازييا ئەوان ب تنێ ژلايێ ئاستێ خۆاندنێڤەنەبيت، بەلكو لاوازييا حەزوو ئارەزوو وپالدەرێ فێربوونا رێزمانێ ل دەڤ قۆتابيان يا بەرچاڤە، هنديكە رێزمانە رێك وياسا وپێنگاڤ ودەستوور هەنە وئەڤان ژی پێدڤی ب شارەزايی وبيلمەتی وزانين وباگراوەندەكی هەيە، قۆتابی ژی يا ديارە هەمی ل ئێك ئاست نينن، كو د ئەڤان هەمی ياسا و دەستووراندا د شارەزا و بليمەت وزانابن، لەو يێ د رێزمانيدا شارەزا ئەوە، يێ پێش وەخت تا رادەيەكێ دەستور وياسايێن رێزمانێ زانيبن، چونكی

ڕێزمان نه وەك بابەتەكێ ئەدەبییە هەر خۆاندن وژبەركرنە.

ئەڤ هەستە ل دەڤ ڤەكۆلەرێ پەیدابوویە دەمێ وانەیێن زمانی وبتایبەت یێن ڕێزمانێ دگوتن بۆ قۆتابیان، كو ڤەكۆلەر بخۆ مامۆستایا زمانێ كوردییە ول قوتابخانەیێ وانەیان ددەت، ئەڤی هەستكرنێ ڤەكۆلەر پالدا، كو ل دویڤچوونا بابەتی بكەت، لەورا ڕابوو ب ئەنجامدانا چەند چاڤپێكەڤتنەكا ل گەل مامۆستایێن زمانێ كوردی ل چەند قوتابخانا و ل قوناغێن جۆداجۆدا ل بازێرێ دهوكێ، ئەڤان مامۆستایان ژی ئەو چەندە دووپات كرییە، كو ئاستێ قۆتابیان یێ نزمە وتا ڕادەیەكێ قۆتابی ب شیوەیەكێ گشتی د لاوازن د وەرگرتنا تێگەهێن بابەتێن ڕێزمانێدا، كو ئەڤ چەندە بوویە ئەگەر قۆتابی د ئاستەكێ لاوازدا بن ونمرەیێن نزم د بابەتێ ڕێزمانێدا وەربگرن، ڤەكۆلەرێ ئەڤ چەندە بەرچاڤ دیتیە د چەند ڤەكۆلینان‌دا، كو بەری نوكە هاتینە ئەنجامدان، وەك: (العادلی، 2005)، (الونداوی، 2007)، (سلیمان،2008)، (خلیفان، 1988) (الدبور، 2012).

گرنگییا خۆاندنا تێگەهان د پرۆسا فێربوونا ڕێزمانێدا وەكو چەند شەنگستەیەكێن مۆكم وپێكڤە دگرێدای گرێدانەكا تەمام وبێ سستییە ودبنە پێكهێنەر وبنیاتەكا موكم. هەر وەسا كەرەستەیێ سەرەكی یێ ئاڤاكرنێ تێگەهێن ڕێزمانی ویاسا ودەستوورێن ڕێزمانینە وشیانێن زمانی ب شێوەكێ تەمام دپەیوەست وپەیوەندن ب ئەوان تێگەهێن ڕێزمانیڤە ژلایێ پێكهاتن ووەرگرتن وفێربوونێڤە، چونكە دهێنە هژمارتن وەكو كۆمەكا پێڤەر وڕێكخەرەكان (حمید، 2019: 384)

دەما مامۆستای شارەزاییەكا تەمام وبەرفرەه ل سەر ڕێك وستراتیژییەتێن جۆراجۆر یێن فێربوونێ هەبیت، هەر وەسا شیانێن مەزن هەبن ل سەر شێوەیێ بكار هینانا ئەوان، ل ئەوی دەمی ئەو شارەزایی دێ یا هاریكاربیت، كو بارودۆخەكێ گۆنجای بۆ وانەگووتنەكێ هەلبژێریت ب مەرەما ئەوێ چەندێ پرۆسا فێربوونێ بۆ قۆتابیان خۆش وبتام بكەڤیت و بكێر شیانێن ئەوان بهێت، هەر وەسان ل گەل حەز ومەرەم وپێدڤیێن ئەوان یێن ژیانێ بگۆنجیت (مرعی ومحمد، 2009: 25)

سەرەڕای هەمەجۆرییا شێوازێن گۆتنا چەمك وتێگەهان، لێ بلێبورینڤە زۆربەی مامۆستایان جۆداهییێ نائێخنە د ناڤبەرا ڕێكێن وانەگۆتنا چەمك وتێگەهان ژلایەكی ورێكێن دیتر یێن وانەگۆتنێ، هەر چەندە ژی گەلەك ڕێكێن وانەگۆتنێ هەنە ب شێوەكێ باش بكێر گۆتن وشرۆڤەكرنا چەمك وتێگەهان ناهێن وناگۆنجن . (الجلاد: 2000، 71)

ل سەرئاستێ كریاری وپراكتیكیدا(د ناڤ پولێدا)كێشە وگرفتەكا هەرە مەزن هینایەپێش، ئەو ژی لاوازی وسستییا پرۆگرامێ پەروەردێ، كو یێ ڤالا نەبوویە ژ ڕۆتینا ڕوژانە وهەر وەسا لاوازییا ئاستێ قۆتابیێن قۆناغا ناڤنجی د بابەتێ زمانی وب تایبەت ڕیزمانێدا، بوویە هۆكارەك، كو بەرنامەیێ فێركرنێ هێدی هێدی ول سەرخۆیی ب ڕێڤەبچیت.

هەر وەسا سستی ولاوازییا قۆتابیان ژی هەتا ڕادەیەكێ بۆ مامۆستای بخۆ ڤەدگەڕیت، چونكە دەما مامۆستا هاندەر وپالدەرەكێ ئەرێنی وئەكتیڤ نەبیت بۆ قۆتابی ل ئەوی دەمی حەز وڤیانا قۆتابی بۆ پێزانین بابەتێ مامۆستا دبێژیت دێ لاوازبیت وئەوا مامۆستا دبێژیت ناگەهیت.

د ئەنجامدا ڤەكۆلەر گەهشتە ئەوێ چەندێ، كو زێدەتر مامۆستا گۆتنا تیۆری (تلقین) بكاردهینیت ولڤێرە قۆتابی نەشێت ب ڕەنگەكێ ئەكتیف تێكەلی پرۆسا فێركرنێ ببیت، ڕاستە هندەك جاران گەنگەشە د ناڤ ئەڤان وانەیاندا دهێنەكرن، بەلێ ئە ڤ چەندە ژ نموونە ورێكێن وانەگوتنا ئەكتیف دودیرن وئەڤ خالە بوویە پالدەرەك بۆ ڤەكۆلەرێ، كو هزر د گوهۆڕینا ڕێكێن وانەگوتنێدا د بابەتێ زمانێ كوردیدا

بكەت، ب هەمی پێكهاتا ئەڤی بابەتی وب تايبەت ڕێزمانا زمانێ كوردی، كو هندەك ڕێكێن نوێێن وانەگوتنێ د ئەڤی بابەتيدا بهێنەبكارهينان وببنە ئەگەر وهاريكار، كو زێدەتر قۆتابی د وەرگرتنا ئەڤی بابەتيدا ئەكتيڤتر بين ود ئەنجامدا زێدەتر ئاستێ زانستییێ قۆتابيان بلندببيت.

ب ئەڤێ چەندێ تێگەهێن بابەتی دبنە كليلێن بنەرەتی ژبۆ فێربوونا بابەتی ودبيتە بنياتەكێ ئەپستمۆلوژی بۆ بابەتێ خۆاندنێ ژبۆ فێركرنا ئەوی بابەتی. ئەڤێ چەندێ پەيوەنديەكا ڕاستەوخۆ ب ڕێك وديڤچوونا ڤەكۆلينێ هەيە د هەر سالەكا خۆاندنێدا (الخريشە، 1996، 202)

پێخەمەت هندێ، كو زێدەتر پالدانا قۆتابيێن كچ بۆ خۆاندنا بابەتێ ڕێزمانا زمانێ كوردی بهێتەكرن وپێدڤياتييا ئەڤان قۆتابيان بۆ پەيرەوكرنا ڕێكێن هەڤچەرخێن وانەگوتنێ، ئەڤجا ڤەكۆلەرێ ب فەر ديت، كو ڤەكۆلينا خۆ ل سەر مودلا (جانيە و كلوزمايەر) يا فێركاری ئەنجامدەت .

ل دويڤ ئەڤا هاتييە بەحسكرن د شياندايە ئاريشەيا ڤەكۆلينێ د ئەڤێ پرسيارێدا بهێتە دارێشتن:

ئايە بكارهينانا مۆدڵا(جانييە) و (كلوزماير)، چ كاريگەری د وەرگرتنا تێگەهان ل دەڤ قۆتابيێن كچ يێن پولا ئێكێ ناڤنچی دبابەتێ ڕێزمانێدا هەيە؟

دوو: گرنگيا ڤەكۆلينێ

ئەوێ دوێڤچوونا بزاڤ وئارمانجێن پەروەردەيی دكەت ل دويڤ قوناغێن گەشەكرنا شارستانيەتێ، دێ گهورينان ل ڕامان وئارمانجێن ئەوێ ژدەمەكی بۆ ئێكێ دی بينيت، پەروەردەناس وزانايێن فێربوونێ خۆ بەرانبەر گهۆرينێن هەميشەيی وهەتاهەتايی د فەلسەفەيا جڤاك پەيرەودكەن ول سەر ژيانا تاكەكەسان ڕەنگڤەددەت دبينن، هەر وەسا ئەڤان كەسان خۆ ديتيە هەمبەر هەڤركيەكا بەردەوام د ناڤبەرا باوەرێێن هزری وجڤاكی وئابۆريدا ژ ئەنجامێ ئەڤێ چەندێ بۆ ئەوان ديداربوو، كو سيستەمێن پەروەردەيی د ناڤ هەمی سەردەماندا پێدڤياتی ب دووبارە پێداچوونێ هەيە، (عريفج، 2000، 12)

پەروەردەكرن بگۆرەكە وبوويە ئامرازەك بۆ گوهۆرينێ وئەڤ چەندە د ناڤ وەلاتێن پێشكەڤتيدا بوويە ئامرازەك ژبۆ ئاڤاكرنا كەسێن باش ب ڕێكا گەشەكرنا هزر وشيان وشارەزايێن كەسان ول دويڤ ئەڤێ چەندێ پرۆسا پەروەردەيێ چەندين ئارمانجان بخۆڤە دگريت وديسان چەندين ئاريشە ژێ دكەڤنە د پێشيا ئەوێدا (الزوبعی، 1981،12)

هەر وەسا پەروەردە دبيتە خۆديكا جڤاكی، وڕەنگڤەدانا فەلسەفە وتێگەهێن جڤاكی دكەت (جراغ، 1983، 57)، پەروەردە پرۆسێسەكا هۆشياركرنێيە يا مەبەستدار، ژ پێخەمەت پەرەسەندن وگهورينان وگونجاندنەكا بەردەواما تاكەكەسی ل ناڤ گۆشەيێن جۆدادا وڕەهەندا وپێكهاتەيا ئەوێ دكۆمەلگەهيدا بچيت، ل دويڤ ئەو شارەزاييا ل بووری هاتييەپێكهينان ل گەل تايبەتمەنديێن نهۆ وئەگەرێن داهاتی. (عەزيز، 2014: 10)

جڤاك ئەو ئامانە ئەوێ پەروەردێ دناڤا خۆدا هەلدگريت، هەر وەسا پەروەردە ب جڤاك وكۆمەلگەهێ كاريگەردبيت ل دويڤ ژيان وباوەری ونەريتێن ئەوی جڤاكی، لەو كاريگەريا پرۆگرامێ فێربوونێ ژ خۆرايی يان ب سەپاندنا هندەك ياسايێن دەرەكی ناهێت، كو ئەو ياسا ژ نەريت وسرۆشتێ جڤاكی د دويربن و ب كێر دەم وجە وكەتواری نەهێن، لەو ياپێدڤييە ڤەكۆلين ل سەر كۆمەلگەهێ بهێتەكرن وهەمی نەريت وحەز وڕۆشنبيرييا ئەوی بهێتە زانين

بێگۆمان - ل دويڤ ديتنا ڤەكۆلەرێ- قۆتابخانە هۆكارێ پەروەردێيە د جێبەجێكرنا ئارمانجێن پەروەردەيی د هەر كۆمەلگەهەكيدا وداكو ئەو ئارمانجێن پەروەردەيی جێبەجێببن مە پێدڤی ب

مامۆستايەكێ سەركەڤتی هەيە، ئەوێ ل دويڤ باشترين رێكێن فێربوونێ دچيت، داكو بكاربهينيت ب مەرەما سەركەڤتنا پرۆسا فێربوونێ و ب دەستڤەهينانا ئارمانجێن ئەوێ.

هەلبژاردنا باشترين رێكێن فێربوونێ دبيتە هۆكارەك، كو ئەو ئارمانجێن هاتينەدانان ژبۆ بابەتی جێبەجێ ببن وبدەست بكەڤن، ئەو رێك ژی دهێتە هەلبژاردن ل دويڤ سرۆشتێ ئەو بابەتێ دێ هێتەشرۆڤەكرن، چونكە بكارهينانا رێكەكێ بێ بەرچاڤ وەرگرتنا سرۆشتێ بابەتی وگۆنجاندنا ئەوێ ل گەل سرۆشتێ پولێ وقۆتابيان، چونكە رێكێن وانەگۆتنێ ژی هۆكارێن خۆ هەنە، كو سەرنەگرن، لەو پەروەردێ كۆمەكا رێكان ولايەن وهۆكارێن جۆدا جۆدا گرتنەبەر ژبۆ ب سەرئێخستنا پرۆسا فێربوونێ وگەهاندنا زانيارييان ژ مامۆستای بۆ قۆتابی و كارتێكرنێ ل چالاكی وبزاڤێن قۆتابی بكەت(محمود،واخرون، 2002 :41)

پرۆسا وانەگوتنێ زنجيرەيەكا رێكخستييە ژ كردارێن مامۆستا پێرادبيت وقۆتابی تێدا بەشداردبن وبشێوەيەكێ تيوری وپراكتيكی، داكو فێربوون ل دەڤ ئەوان پەيدا ببيت (حاجی والديرشوری، 2019: 20).

هندەك كەس دبينن، كو وانەگۆتن دبيتە لايەنێ تەكنولۆژييێ پەروەردەيێ ول دويڤ ئارمانجێن ئەوێ بەرێخۆدان لێ دهێتەكرن ژلايێ ئارمانجێن پەروەردەيی وفەلسەفێن پەروەردەيێڤە، ئەڤ كەسێن ل سەر ب تەوەرێ كلاسيكيڤە دبينن، كو وانەگۆتن پشتبەستنێ ل سەر گوتنێ وژبەركرنێ دكەت، بەلێ كەسێن سەر ب لايەنێ هەڤچەرخڤە پشتەبستنێ ل سەر ئاراستەكرن ورێنمايان دكەن(عطية، 2008، 25).

ئەو رێكا مامۆستا بكاردهينيت ژبۆ گۆتنا بابەتی ئەڤجا دبيت ئارمانجێن فێركاری جێبەجێ بكەت ودبيت جێبەجێ نەكەت، ئەم نەشێين بێژين چ رێكێن وانەگوتنێ ژ رێكەكا ديتر يا وانەگوتنێ باشترە (المظفر، 2009، 12)، چونكی كارەكێ ب زەحمەتە مامۆستا بشێت ئێك رێك بۆ گۆتنا بابەتی دياربكەت.

ئارمانجێن فێركاری پێنگاڤەكا بنەرەتينە د ناڤ پرۆسێسا قۆتابيدا، بەلكو ئەڤ چەندە دبيتە ئاراستەكەرێ سەرەكييێ مامۆستايی وقۆتابی ژبۆ زانينا ئارمانجێن فێركاری، بەلكو پێدڤييە مامۆستا بزانيت ئەوی چ ژ قۆتابی دڤێت؟ ئايە قۆتابی پشتی فێربوونێ دێ چ كاركەن (منصور و اخرون، 101،2014)

زمان هۆيەكێ بنەرەتييێ پەيوەنديكرن ودەربرينێيە ل دەڤ مرۆڤی، هەر وەسا زمان ژێدەرەكێ سەرەكييێ رەوشەنبيريا هەر مللەتەكييە، چونكی زمان پێكهاتييە ژ سيستەمەكێ هێمايان، كو د ناڤ رەوشەنبيرييا مللەتەكيدا ل دويڤ هندەك ياسايان رێككەڤتن ل سەر هاتييەكرن، ئەڤجا ب رێكا زمانی دشێين كەلتوور ورەوشەنبيرييا مللەتەكی بنياسين، چونكی ئەڤ رەوشەنبيرييە هەر ژ ئەنجامێ رەنگڤەدانا ئەوێ زمانی دروستبوويە وئەڤ رەوشەنبيرييە گەلەك يا گرنگە بو لايەنێ هزری وجڤاكی و كاردانەوەيی (الظاهر، 2008، 343)

روانگا سەرەكی ژبۆ فێركرنا زمانێ كوردی بەرچاڤكرنا زمانێ دايكێ بهێتەوەرگرتن بنەمايەكێ ناسناما نەتەوەيی وديسان ئامرازەكێ بهێز ژبۆ وەرگرتنا زانست وزانياريان وچارەنڤێس وپاشەرۆژا زمانێ كوردی يا گرێدای فێركرنێيە، چونكی پرۆسا بهێزكرن وچالاككرن ونويكرنا زمانی يا گرێدای ئەڤێ چەندێيە وهێما ودەربرينا زمانی ژ قوتابخانەيێ دەستپێدكەت وپاشی د ناڤ هويێن دەربرينێدا بەلاڤدبيت . (قادر، 2005، 4)

گۆمان د ئەوێ چەندێ ژێدا نينە، كو ئێك ژ رابەرێن بايەخ وگرنگييێ ب زمان وهەمی لڤ وهۆنەرێن ويڤە ددەت، مامۆستايێ زمانييە، تيروانين بۆ مامۆستای ئەڤرو هاتييە گوهارتن، واتە ئەركێ

مامۆستای تنێ ئەو نینە پێزانینێن د ناڤ پەرتووکێدا بدەتە قۆتابیان، بەلکو هندەك کارێن دی ژی یێن هەین، کو ئارمانج ژێ ئەوە مامۆستا بیتە ڕابەر وئاراستەکەر وگەلەك ئەرکێن دی د پرۆسێسا فێرکرنێدا ئەنجامبدەت، وئەو نەشێت ئەڤان ئەرکا بجهبینیت، ئەگەر پێش وەخت ب شێوەیێ زانستی وپەروەردەیی نەهاتبیتە بەرهەڤکرن. (الخطابیە، 2005: 137)

زمان دهێتە هژمارتن ژ تایبەتمەندییێن گرنگ یێن خۆدایێ مەزن پێشکێشی مرۆڤان کرین، دهێتە هژمارتن بنەمایێ پێزانینان وئامیرێ هزرکرنێ وهۆکارێ دەربرینێ وگۆمان تێدا نینە، کو سیستەمێ جیهانێ ب هەمی داهێنان وبەهەرەمندی وهویرییا کاروکریارێن خۆڤە هاتییە دانان ل سەر بنەمایێ هزرا کەسانێن شارەزا دەما ب زمانەکێ دیار بۆچوونا خۆ دەردبرن وپاشان کەسانەك دبیتە لاییەنێ جێبەجێکار وئەو هزرا ب ئەوی زمانی هاتییە پێشکێکرن دکەڤیتە بوارێ چارچۆڤەدانێ ودبیتە یاسایەکا گرنگا ژیانێ وگەلەك لاییێن ژیانێ پێ ئاڤا وگەشە ووەرارێ دکەن (المزوری، 2001: ج)

ئەم نەشێن ب تەمامی فێری زمانەکی ببین ئەگەر ب باشی فێری ڕێزمانا ئەوی زمانی نەبین، چونکی ڕێزمان یاسایا هەڵسەنگاندنا زمانییە وبێ ڕێزمان، زمان نەشێت پەیاما خۆ بگەهینیت (الدبور، 2012، 2) وگرنگیا ڕێزمانێ هەر ژ گرنگییا زمانی بخۆ دهێت، چونکی ئەم نەشێن خۆاندنەکا دروست وبێ شاشی ونڤێسینەکا دروست بۆ چ زمانان بکەین ئەگەر ئەم ڕێزمانا ئەوی زمانی نەزانین (الدلیمی و الوائلی، 2005، 193)

ڕێزمان (grammer) وەك ماددەیەکا زانستی ئێکە ژ بەشێن پێکهێنەرێن زمانناسی وپێکهاتییە ژ کۆمەکا یاسا ودەستورا، دەربارەی گهورینا پەیڤێ و دەما پەیڤ دچنە پال ئێك درستەییدا، زاراڤێ (grammer) ژ زمانێ یونانی هاتییە وەرگێران و وەك یا ئاشکرایە بناغێ ڕێزمانا زانستی د یونانیا کەڤندا هاتییە دامەزراندن، ب زمانێ یونانی دبێژنە ڕێزمانێ (grammatika) کەواتە (هونەرێ نڤێسینێ)، ب ئەڤێ شێوەی زانایاییت ڕێزمانێ وەسا تەماشای ڕێزمانێ کرییە، کو پێدڤییە ژلایێ ڕێنڤیسێ وژلایێ شێوازیڤە، مرۆڤی فێری ڕاست نڤێسینێ بکەت. (مارف، 2014: 5)

جیهان ئەڤرۆ بەرهنگاری ئەوان گهورینێن نوی دکەت ئەوێن ل سەر هەمی بوارێن ژیانا چڤاکی وئابوری و ڕەوشنبیری هاتین، ژبەر ئەڤێ چەندێ پێدڤییە دەزگەهێن فێرکرنێ شێواز وهوییێن نۆی یێن فێرکرنێ بکاربهینیت، ژبۆ بەستڤەهینانا ئارمانجێن خۆ، دەمێ نهۆدا ئەم پتر پێدڤی ب ستراتیژییەت وڕێکێن فێرکرن وفێربوونێ نە یێن ئاسوییێ زانستی یێن بەرفرەه وجۆراوجۆر وپێشکەڤتی پێشکێش وبەرچاڤبکەن، کو هاریکارییا قۆتابی ل سەر زێدەکرنا پێزانینێن ئەوان چاپۆکیێن ئەوان یێن مێشکی یێن جیاواز وڕاهێنانا ئەوان ل سەر داهێنانێ وبەرهەم هینانا نۆی وجیاوازبکەن.

د ئەڤی سەردەمیدا ئێك ژ ئاریشەیێن سەرەکیێن دکەڤنە د ڕێکا مامۆستایاندا، چەوانییا هاریکاریکرنا قۆتابیانە ژبۆ ڕوبەروبوونا ئەڤێ وەرارا ل ئەڤی سەردەمی هەی وژبەر ئەڤێ چەندێ ژی مامۆستایان پێخەمەت هندێ خۆ ژ ئەڤێ ئاریشەیێ دویربکەن دووپاتییێ ل سەر وانەگۆتنا تێگەهێن بیاڤێن ئەپستمۆلوژی کرن وڕەگەزێن ئەڤان تێگەهان بکارهینان ژبۆ ڕێکخستنا کەرەستە وبابەتێن خۆاندنێ یێن هەمەجۆر، وئەڤ چەندە بوویە ئێك ژ دیارترین ئارمانجێن پەروەردیی د ناڤ هەمی پروگرامێن خۆاندنێدا (دروزە، 2002، 89)

تێگەهـ دبنە بنیاتێ زانیاریان ول ئەڤی سەردەمی گرنگییا ئەوان زێدەبوویە ژ هەمی سەردەمێن دی، چونکی گەلەك زانیاری پەیدابوونە وگەلەك ب زەحمەتە ئەم بشێین هەمی لایەن ولڤێن ئەوان

زانیاریان بزانین، ئەڤجا ئەركێ مامۆستایە هاریكارییا قۆتابیان بكەت تاكو د بنیاتێ تێگەهێن بابەتی بگەهن ول گەل لادانا هویركارییێن تێگەهان. (مرعی والحیلە، 2002، 211)

هزرا سەرەكییا فێربوونێ دووپاتییێ ل سەر تێگەهان دكەت، چونكی بهایەكێ پەروەردەییێ بلند هەیە ژبۆ ڤەگۆهاستنا كارتێكرنا فێربوونێ وهاریكارە ژبۆ پێشبینیكرنێ وڕوونكرنا دیاردەیێن سرۆشتی ومرۆڤایەتی (JON، 676: 1971) كارێ لێگەریانێ ل شێوازێن گونجاییێن وانەگۆتنێ پێخەمەت جێبەجێكرنا ئارمانجێن پەروەردەیی وەكو تێگەهـ وسەمتێن بەرەف بابەتیڤە دچن بووینە جهێ گرنگی وپویتەدانێ پێخەمەت ئاڤاكرنا كەسایەتییا قۆتابی وگەشەسەندنا تەماما شیانێن ئەوی ب ئەوی ڕادەی كو ل گەل پێدڤییێن جڤاكی بگونجن، ئەڤجا پێدڤییە ل سەر مامۆستای ڕێك ونموونەیێن هەڤجەرخ وگونجاییێن وانەگۆتنێ هەلبژێریت تاكو ئارمانجێن فێركرنێ جێبەجێ بكەت (العنزی، 2000، 7)

تێگەهـ ل ئاستێ ئێكێ دهێن پاشان ڕاستییێن زانستی وپرنسیپ ویاسا وتیۆر دهێن، یانكو هەر سێ یێن دووماهییێ ل دەڤ مرۆڤی پەیدادبن پشتی كو مرۆڤ تێگەهان وەردگریت وژ ئەڤێ ڕوانگەیڤە گرنگییا تێگەهان بۆ ئاڤاكرنا زانستی دیاردبیت وژبەر ئەڤێ چەندێ سەمتا دووپاتكرنێ ل سەر گۆتنا تێگەهێن زانستی پەیدابوویە(زیتون، 1986، 93) .

گرنگییا تێگەهان د هندێدایە، كو دبنە ئەو داڤ یێن پەرۆكێ زانست ژێ دروست بووی ودبیتە هۆكارەك د دەستێ قۆتابیدا تاكو زانیارییان وەربگریت، تێگەهـ نە ب تنێ جێگیرن ژ زانیاریان، بەلكو پلەكا نەرماتیییێنە دەلیڤێ ددەنە وەرگرتنا ڕاستییێن بابەتی یێن نوی وبێ قۆتابی ماندیبوونەكا مەزن ببینیت ودیسان بێ كو ڕێكخستنا زانیارییێن ئەوی بهێنەهژاندن، دیسان ژ ئەوان ڕاستییێن بەرچاڤ تێگەهێن كەسی زێدەتر كویر دبن وبەرچاڤ دبن ژ

ئەڤێ چەندێ دیاردبیت كو دوماهیكا تێگەهان ڤەكرییە وڕێكێ ددەتە تشتێن نوی ود هەمان دەمدا ئەڤ تشتێن نوی دكەتە د ناڤ چارچووڤەكێ ڕێكخستیدا ژبۆ هندێ، كو هەردەم مرۆڤ بشێت ب بەردەوامی ل زانیاریان بگەریێت (حمیدە و اخرون، 2000، 53)

گەلەك مۆدلێن فێركاری پەیدابووینە، كو گرنگی ب تێگەهان داینە ژ ئەوان مۆدلان:

- مۆدلا (برونەر) یا (استكشافی) ومۆدلا (جانیە)یا (هەلێنجان) ومۆدلا (میرل) یا پیڤەری و مۆدلا (فرایەر) یا شرۆڤەكاری وپیڤەری ومۆدلا (كلوزمایەر) یا پیڤەری.

زانا (Gagne) دبینیت، كو وەرگرتنا تێگەهان فێربوونێ پەیدادكەت وتێگەهشتنا كەسی بۆ تێگەهان دبیتە ئەگەر كو ئەڤ كەسە ژ كۆد وبەندان ڕزگاربیت، سەرەرایی ئەڤێ چەندێ تێگەهـ هاریكارن بۆ قۆتابی هزركرنا ئەوی بەرزبكەت (Gagne،1979 ، 57)

سەرەرای گرنگییا بكارهینانا مۆدلێن فێركاری د وانەگۆتنا تێگەهێن زانستیدا ل دویڤ مۆدلا جانیە وكلوزمایەری د هەمی ڤۆناغێن خۆاندنێدا، بەلێ هیچ ڤەكۆلینەك نەكەتییە بەر دەستێ ڤەكۆلەرێ، كو د كوردستانێدا هاتبیتە ئەنجامدان د بوارێ سینتكاسیدا ب گشتی وڕێزمان ب تایبەتی، لەو گۆرەپانەكا نوییە وساڤایە ڤەكۆلەرێ خۆ هاڤێشتییە تێدا، كو پێدڤییە وێدەتر وپتر ڤەكۆلین دئەڤی بواریدا بهێنە ئەنجامدان. لەورا ڤەكۆلەرێ ب فەر دیت كو ئەگەر تێگەهـ ل دویڤ ئەڤان هەر دوو مۆدلان بهێنە شرۆڤەكرن وگۆتن وپێشكێكرن دێ ئەنجامێن باش وئەرێنی ب دەست كەڤن بۆ قۆتابیان.

لەورا فەكۆلەرێ ب فەر زانی ئەگەر تێگەهێن ڕێزمانی ل دویڤ ئەڤان هەر دووم ۆدلان بهێنە شرۆڤەكرن وگۆتن، تا ڕادەیەكی دێ هندەك ئارمانج

ومەرەمێن فێربوونێ بدەسڤەهێن، وەكو هاریكارییا قۆتابیان بهێتەكرن، كو بشێن هندەك تێگەهێن پەیوەند ب بابەتێ رێزمانێڤە دروست بكەن وئاڤاكرنا ژینگەهەكا تێگەهی یا تایبەت ب سرۆشتێ بابەتێ رێزمانێڤە ول بەرچاڤ وەركرتنا هەمی بگۆرێن ڤەكۆلینا نهۆ و سرۆشتێ بابەتێ رێزمانێ.

ڤەكۆلەر دبینیت، كو مۆدلا جانیە (هەلّنجانی) وكلوزمایەری یا (پیڤەری) ژ باشترین مۆرلّن ژبۆ فێركرنا ئەڤی بابەتی، (جانیە) دهێتە هژمارتن ژ زانایێن هەرە دیار یێن بەشداربووین د ڤەدیتنا باشترین مۆدلا فێربوونێ، كو ل سەر هندەك گریمانەیان ئاڤاكرییە، یێن دشیاندابیت بهێنە تاقیكرن وجێبەجێكرن د ناڤا ژوورا خۆاندنێدا، ئەڤ چەندە ژی ب رێكا مفا وەرگرتنێ ژ هەر دوو تیورێن (ئازرێنەر وبەرسڤدان) و(هەستپێبوون) وپراكتیكێن ئەوان، هەر وەسان مفا ژ ئەڤان هە ردوو تیوران وەرگرتییە ژبۆ جێبەجێكرنا جۆرێن فێربوونێ یێن ئاماژە پێ دای د مۆدلا خۆ یا فێركاری یاگشتیدا (حشیشو، 1983، 26)

نموونەیا (جانیە) ئێك ژ ئەوان مۆدلێن قۆتابیە یێن، كو هاتییە تاقیكرن ژبۆ فێربوونا زمانێن بیانی د بیاڤێ فێركرنا تێگەهاندا وئەڤی مۆدلێ، ئەكتیڤیا خۆ دیاركرییە ژبۆ فێربوونا شارەزاییێن سینتاكسێ ب گشتی و رێزمانێ ب تایبەتی، چونكی ئەڤ نموونە دەولەمەندییەكێ ددەتە شێوازێ فێركاری وهەردوو رێكێن (هەلێنجان) و(استنتاجیە) كۆم دكەتە سەر ئێك، هەر وەسا دووپاتییێ ل سەر رۆلێ ئەرینییێ مامۆستایی وقۆتابی دكەت ژبۆ زێدەكرنا ئەكتیڤا پرۆسا پەروەردەیی، زانا (جانیە) تێگەهـ ورێكێن وانەگۆتنێ ل سەر دوو چەشنێن سەرەكی دابەش دكەت: ئێك پێكهاتییە ژ تێگەهێن مادی (Concvete concepts) وەكو : چیا، گزیرتە، سێگووشە، مەمكدار ورووەك، ئەڤ تێگەهە ب رێكا هەستان دهێنە زانین یان هەستپێكرن ودیسان ئەڤ تێگەهە ب رێكا تێبینی كرن وشارەزاییێن ڕاستەوخۆ و نەڕاستەوخۆ دهێنەفێربوون ورێكا (هەلێنجان) ژبو وانەگۆتنا ئەوان دهێتە بكارهینان، چەشنا دووێ پێكهاتییە ژ تێگەهێن دەستنیشانكری یانژی ڕەها (مجرد) (Defined Concepts) وەكو (هاڤی، ئازادی، هەڤكاری، كریار، بكەر، ناوك، شانە، كەرت، پەیوەندی، ڕەگ) ئەڤ تێگەهە ژ تێگەهێن مادی بزەحمەت ترن و ڕەهاترن وفێربوونا ئەڤان تێگەهان ب رێكا شارەزاییێن نەڕاستەوخۆ ویێن (بدیل) دهێتەكرن وپێدڤیاتی ب پێناسەكرنێ هەنە وئەڤ تێگەهە ل گەل رێكا (الاستنتاجیە) دهێنە ب كارهینان ول دویڤ بۆچوونا زانا (جانیە) ئەو رێكا فێربوونا تێگەهێن ڕەها دهێتەكرن هەر وەكو ئەوێ رێكیە یاكو فێربوونا یاسایان یانژی پرنسیپان دهێتەكرن وهەر دووكان پێدڤیاتی ب پێناسەكرنێ هەنە (سعادە، والیوسف، 1988، 150)

سەبارەت فێربوونا تێگەهان ل دەف زانا (كلوزمایەر)ی ب دیتنا ئەوی تێگەهـ دبنە بنیاتێن ئەقلی ل دەف مرۆڤی وكەسێن پێگەهشتی، تێگەهان ل دویڤ ئاستێ شارەزاییا خۆیا فێركاری وەردگرن وژلایەكێ دیڤە ل دویڤ چەشنێن پێگەهشتنێ ل دەف كەسی، هەر وەسا زانایێ ناڤبری، دووپاتییێ ل سەر هندێ دكەت، كو تێگەهـ وەرارێ دكەن ل سەر ئاستێن جیاوازێن فێربوونا قۆتابیان وگەشەسەندنا ڕادێ بلندێ گەهشتنا تێگەهان دادنیت، هەر وەسا زانا (كلوزمایەر) دبینیت، كو گەهشتنا ئاستێن ل دویڤ پێكهاتێن تێگەهی پێدڤیاتییا قۆتابی ب هندێ هەیە، كو هندەك ژ ئەڤان شارەزاییێن فێركاری د ناڤ پولێدا بزانیت وەكو :

* پێدڤییە قۆتابی ئاستێن بووری بزانیت .

* پێدڤییە قۆتابی ب كێمی ئەركەكێ ئەقلی د ناڤ كارێ ئەركی یێ بووریدا بزانیت .

* پێدڤییە ئەرکێ پرۆسێن ئاستێن بووری بەردەوام بیت ل گەل ناڤەرۆکا نوییا ئاستێ بلندێ جۆروئالۆزی . (جراغ، 1986، 102) .

سەبارەت دروستکرنا تێگەهان ل دویڤ زانا (کلوزمایەر)ی، ئاماژەیێ ددەتە هندێ، کو ئەڤ چەندە ب چەندین هۆکاران کاریگەردبیت، گرنگترین ئەوهۆکار ژی ئەڤێن ل خوارێنە :

• سرۆشتێ ساخلەتێن پێکهاتنا تێگەهی ژلایێ پلەیا ئالۆزییانڤە.

• ژمارەیا ساخلەتێن پێکهاتا تێگەهی .

• شێوازێ ل دویڤ ئـەو نموونـە بـۆ تێگەهــی هاتینەپێشکێشکرن، ئایە ئەو نموونە د ئەرێنیە یانژی نەرێنیە؟ د ڕەهانە یانژی هەستپێکرینە؟ نیگار وهێلکاری ل گەل هەنە یان نە؟ ئەرێ نوینەراتییا شارەزایێن ڕاستەوخۆ یان نەڕاستەوخۆ دکەت ؟ (الحیلە،2004:2007) .

سێ: ئارمانج وگریمانەیا ڤەکولینێ

- ئارمانجا ڤەکولینێ

ئارمانجا ڤەکولینێ زانینا کاریگەرییا بکارهینانا مۆدلێن (GAGNE و KLAUSMEIER) د گوتنا بابەتێ رێزمانا زمانێ کوردیدا بۆ قوتابیێن پولا حەفتێ بنەرەتی ل سەر وەرگرتنا تێگەهان.

- گریمانا ڤەکولینێ

جیاوازییا مانادارییا ئاماری ل ئاستێ (0.05) دا نینە د ناڤەندێ نمرێن تاقیکرنا وەرگرتنا تێگەهێن رێزمانا زمانێ کوردی دناڤبەرا قوتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەریێ ئێکێ ئەوێن بابەت ب رێکا بکارهینانا مۆدلا (جانییە) وەرگرتی و قوتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەریێ دوویێ ئەوێن بابەت ب رێکا بکارهینانا مۆدلا (کلوزمایر) وەرگرتی و قوتابیێن گرۆپێ کونترولکار، ئەوێ هەمان بابەت ب رێکا ئاسایی وەرگرن.

بۆ ب دەستڤەهینانا ئەڤێ گریمانێ، ڤەکۆلەرێ سێ گریمانەیێن لقی دارێشتن:

گریمانەیا لقی یائێکێ: جیاوازیێن ئاماری نینن د دوەڕگرتنا تێگەهاندا د فێربوونا قۆتابیاندا د بابەتێ رێزمانێدا د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن گروپێ ئەزموونگەرییێ ئێکێ ئەوێن بابەت ب رێکا مۆدلا جانیە وەردگرن وناڤەندێ نمرەیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ کۆنترولکری ئەوێ بابەت ب رێکا ئاسایی وەردگرن.

گریمانەیا لقی یادووێ: جیاوازییا ئاماری نینە د دوەرگرتنا تێگەهان د فێربوونا قۆتابیاندا د بابەتێ رێزمانێدا د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن گروپێ ئەزموونگەرییێ ئێکێ ئەوێن بابەت ب رێکا مۆدلا کلوزمایر وەردگرن وناڤەندێ نمرەیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ کۆنترولکری ئەوێ بابەت ب رێکا ئاسایی وەردگرن.

گریمانەیا لقی یا سێیێ: جیاوازییا ئاماری نینە د دوەرگرتنا تێگەهان د فێربوونا قۆتابیاندا د بابەتێ رێزمانێدا د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن گروپێ ئەزموونگەرییێ ئێکێ ئەوێن بابەت ب رێکا مۆدلا جانیە وەردگرن وناڤەندێ نمرەیێن گرۆپێ ئەزموونگەری ئەوێ بابەت ب رێکا مۆدلا کلوزمایر وەردگرن.

چار: سنورێ ڤەکۆلینێ

1-قۆتابیێن پولا حەفتێ بنەرەت، ل قوتابخانەیا کوردستان یاسپێدەهییان یاکچان ل پەروەردا رۆژهەلات / ل سەنتەرێ باژێرێ دهوکێ.

2-سالا خۆاندنێ 2020- .2021

3-هەشت بابەتێن پشکا رێزمانێ ژ پەرتووکا خۆاندنێ (زمان وئەدەبێ کوردی) یابریاردای بۆ پولا حەفتێ بنەرەت ژ لایێ وەزارەتا پەروەردێڤە.

پێنج: پێناسەکرنا زاراڤان:

پەیڤا (مۆدل) هاتییە پێناسەکرن ژلایێ هەر ئێک ژ:

1- (زاير وداخل، 2015):ئەو پلانێن فێربوونێنە یێن ل سەر بنەمایەکێ تیوری هاتینەئاڤاکرن ئەوێن ل سەر جڤاکەکی هاتینەجێبەجێکرن ئەڤ چەنداهە جۆرەکێ شارەزاییەکا فێربوونێ و شیانێن هزری د ناڤا جڤاکیدا پێشکێشی قۆتابی دکەت وهاریکارە بۆ وی، کو بگەهیتە ئاستێن بلندتر ژ تێگەهشتنێ (زاير وداخل، 2015: 392).

2- (نجم و محمد، 2017) : فورمەکێ هێلکاریە رویدان وپەیوەندییا دناڤبەرا واندا بخۆڤەدگریت، بشێوەیەکێ موکم ژبو وێ چەندێ دا هاریکارێ بکەت. (نجم ومحمد، 2017، 365)

پێناسەیا رێکاریی بۆ مۆدێل:

پێکهاتییە ژ کۆمەکا شارەزایێن ئەزمونگەری وپێنگاڤێن قۆتابیێن رێکخستی یێن مامۆستا پێ رادبیت ژبۆ وانەگۆتنا بابەتێ تێگەهێن رێزمانی بۆ قۆتابیێن کچ وبلندکرنا ئاستێ ئەوان یێ فێرکاری، ئەڤ پێنگاڤە دبیتە پلانەکا رێکخستی بۆ بابەتێ فێرکاری وب رەنگەکێ پەیسکی (متدرجە) وهەلبژاردنا شێواز وهۆیێن فێرکرنێ ب مەرەما ئارمانجا فێرکاری بگەهیتەدەست.

مۆدلا (جانیە) هاتییە پێناسەکرن ژلایێ هەر ئێك ژ:

1- (ملحم، 2005): ئەومۆدلە، کو زنجیرەکا هەرەمەکییا تێگەهان ددەتە قۆتابیان وهزرا سەرەکی بهێتە فێرکرن نیشانددەت وب رەنگەکێ هەرەمەکی ئەڤێ هزرێ رێزدکەت وتێگەهـ وشارەزایێن پێدڤی وەرگرتنێ ئەنجامددەت بۆ بەرزترین پلە ژهەرەمی تاکو قۆتابی دگەهیتە ئاستێ پێدڤی د ناڤ ئاڤاهییێ ئەوی هەرەمێ فێربوونێدا (ملحم، 2005، 15)

2- (زغلول، 2002): مەبەست پێ پویتەدانە ب ئەوان کۆما مەرج وکاودانێن ناڤەکی ودەرەکی ئەوێن ئەنجامدانا پرۆسێسا فێربوونێ ویاراستنا ئەوێ وڤەگۆهاستنا شوینوارێن وێ بۆ فێربوونەکا دیتر ئاسان دکەت. (زغلول، 2002، 330)

- پێناسەیا رێکاریی بۆ جانییە:

ئەو پێنگاڤێن رێکخستینە یێن ڤەکۆلەر بکاردهینیت ژبۆ وانەگۆتنا گرۆپێن ئەزموونگەری ب رێکا پێنگاڤێن هەلێنجانێ (استقرائی) وتێدا نموونە بۆ تێگەهێ رێزمانی دهێنە پێشکێشکرن ودویڤدا کۆمەکا نموونەیان دهێنەپێشکێشکرن بۆ تێگەهی وئەو نموونەیێن نەچنە د ناڤ تێگەهیدا ل گەل بەرچاڤ وەرگرتنا هەمەجۆریێ وبەرانبەریا نموونەیان ب رەنکەگێ رێزکرن .

مۆدلا (کلوزمایر) هاتییە پێناسەکرن ژلایێ هەر ئێك ژ:

1- (العنکبی، 2002): هندەك پێنگاڤێن رێکخستینە ل سەر بنەمایێ تەخمینێ دهێتە دروستکرن، کو تێدا ئاشکەراکرنا تێگەهی ودیارکرنا ساخلەتێن هەڤپشکێن تێگەهی وشارەزایێن شرۆڤەکرنا تێگەهی ونموونەیان بخۆڤە دگریت . (العنکبی، 2002، 14)

2- الونداوی: کۆمەکا پێنگاڤێن کردەینە ل سەر بنیاتێ شرۆڤەکرنا تێگەهی ونموونەیان دهێتە دروستکرن ل دۆر پرۆسا فێرکرنێ (الونداوی، 24)

پێناسەیا رێکاری بۆ کلوزمایری:

پێناسەیا رێکاری کۆمەکا پێرابوون و پێنگاڤێن وانەگۆتنێنە ل سەر بنیاتێ شرۆڤەکرنا تێگەهی ودهێتە دروستکرن ژبۆ راهێنانکرنا قۆتابیان ژبۆ وەرگرتنا تێگەهان ب رێکا تشتێن گشتی بو یێن تایبەتی وژ تشتێ مەون بو تشتێ بچیك وپشك ب رێکا بەحسکرنا یاسان وپێناسەیان و هینانا کۆمەکا نموونەیێن نموونە ونەنموونە ودیسان رەخساندنا دەلیڤێ بۆ تێبینیێن قۆتابیان ویاشی شرۆڤەکرنا ئەوان نموونەیان یێن، کو د ناڤ بابەتێ قۆتابییدا دهێنە بکارهینان، کو ڤەکۆلەر ل دەمێ وانەگۆتنێ بکاردهینیت ژبۆ فێرکرنا قۆتابیان بۆ بابەتێ تێگەهێن رێزمانی .

(تێگەهێن رێزمانا کوردی)هاتییە پێناسەکرن ژلایێ هەر ئێك ژ:

أ- تێگەهـ:

1- (جابر، 2005): پێكهاتییە ژ كۆمەكا تشتان وجەڤەنگان ول سەر بنیاتێ ساخلەتێن گشتی یێن هەڤپشك دهێنە كۆمڤەكرن، كو د شیاندایە بهێنەتێكەلكرن ل گەل پشكا داختىی، كو د شیاندایە ب رێكا ناڤەكی یان چەڤەنگەكا تایبەت ئاماژە پێ بهێتەكرن (جابر و اخرون، 2005، 33)

2- (الحیلە، 2001):كۆمەكا شێوە وساخلەتانە ل دۆر تایبەتمەندیەكا دیاركرییا گشتی دهێنە هەڤبەشكرن وب یاسایەكا دیاركریڤە دهێنە گرێدان (الحیلە، 2001، 184)

ب- تێگەهێن رێزمانی:

1- (عبدالكاڤم وخلیل، 2019): هندەك زاراڤەیێن دەستنیشانكرینە ود سادەنە ڕامانا خۆ یا دیار هەیە، كو پێكڤە د پەیوەندن وهاریكارییا مامۆستایان ژبۆ تێگەهشتنا ئەوان ب شێوەیەكێ ب لەز وباش دكەت (عبدالكاڤم وخلیل، 2019: 6)

2- (أنعم والخیاط، 2020): تێگەهێن رێزمانی پێكهاتینە ژ هندەك زاراڤەیێن خۆدان ئاماژەیێن زمانی وئاخڤتنێ ومەعنەوی، یێن پەیوەند ب رێكخستنا ڕستەیان ودركاندنا پەیڤان وپێكهێنانا ڕامانان وبەشداری هندەك تایبەتمەندی وئاماژەیان دبن وخۆدان هندەك سیما ودەستوورانە یێن رێكخستن وپێكهاتنا ئەوان دیاردكەن وژیێن دی جۆدا دكەن (أنعم والخیاط، 2020: 7)

پشكا دووێ: زەمینەیا تیوری وڤەكۆلینێن بەرێ

زەمینەیا تیوری

تەورێ ئێكێ: تێگەهـ وتێگەهێن رێزمانی

ژبۆ ب دەستڤەهینانا ئارمانجێن پەروەردەریی یێن خۆازیار، ل ئەڤان سالێن دوماهییێ چەندین بیردۆزێن نوی دەركەڤتینە، هەر ئێك ژ ئەوان بنیاتەكە بۆ ئەوان رێكێن دهێنە بكارهینان د وانەگۆتنێدا وداكو قۆتابی بشێت ل گەل ژینگەها خۆ بگۆنجیت وپێشبێخیت و ژ ئەڤان بیردۆزان ژی، تیوورا ئاڤاكرنێیە، كو تیوورەكا نوییە وگەلەك رێكێن وانەگۆتنێ یێن هەمەجۆر بخۆڤە دگریت وگەلەك فورمێن فێركرنێ ل سەر ئەوێ ئاڤادبن، كو گرنگییێ ب شێوازێ بەرزكرنا زانیاریان ورێكێن بۆدەستڤەهینانا ئەوێ دكەن، ئەو ڤەكۆلینێن زانایێ دەروونناس "جان بیاجیە"ی د بوارێ ئاڤاكرن وگەشەكرنا زانینێدا ل دەف مرۆڤی دهێنە هژمارتن بنیات بۆ بیردۆزا ئاڤاكرنێ، جان بیاجیەی تیوورەكا تەمام وكێم وێنە دانایە ل دوور گەشەكرنا زانینێ ل دەف قۆتابی وئەڤێ تیوورەیێ دوو بەشێن سەرەكی هەنە، دبێژنە یا ئێكێ لۆژیكاڤەبری ویا دوویێ ئاڤاكرن Determinism Logical Construtivism (عبدالعظیم، 2015: 20)، بیاجیە ئاماژەیێ ب ئەوێ چەندێ دكەت كو پێشڤەچوونا مێشكی د چەند قوناغێن دەستنیشانكریرا دەربازدبیت وجۆرەكێ دەستنیشانكری ژ هەڤسەنگییێ (EQUILIBRUM) وخۆشگوزەرانییێ ددەتە تاكی د هەر قوناغەكێ ژ ڤان قوناغاندا، یانكو د هەر قوناغەكێدا خۆگونجاندنەكا دەستنیشانكری یا هەی د ناڤبەرا شیانێن ئەوان ونەخشەدانان وبنەمایێن هەیی وپشتی دەمەكێ دەستنیشانكری ئەڤ هەڤسەنگییە نامینیت، ژ ئەنجامێ هەستكرنا زارۆكی كو ئەو نەشێت ب شیانێن خۆ یێن زانینێ یێن نوكە سەرەدەریێ ل گەل ئەوێ بكەت یا دهێتە د رێكا ئەویدا ژ شیان وئاریشەیێن نوی، ئەوێن رێكێ ل بەر ئەوی ڤەدكەن بۆ دەربازبوونێ بۆ قۆناغەكا ب زەحمەتر. (مرعی والحیلە، 2007: 167)

تیوورا جانییە بۆ فێربوونا هەرەمەكی وەسا گریمانەیێ دكەت، كو هندیكە بەرهەڤینە پشت بەستنێ ل سەر هوكارێن بایۆلۆژی یێن ناڤخۆیی ناكەت، بەلكو ل سەرجەمێ پێدڤی ژ شیان ورەوشێن بوینە پێدڤییێن پێشتر بۆ فێربوونەكێ، ئەوێن پتر ب زەحمەت وئالۆز ژ شیان و رەوشان ب تنێ، و ل دەمێ زارۆكەك نەشیا فێری كریارەكێ ببیت یان شیا

فێربیت، مامۆستا دێ زڤریته دەستپێکێ وپرسیارکەت ئەو چ پێدڤیێن پێشیێنە ژ ئەرکان، کو دڤێت زارۆك نوکه فێر ببیت؟ ب ئەڤی شێوەی ل سەر مامۆستای پێدڤییه پلانێ دابنیت بۆ پروگرامێن فێرکرنێ ل ژێر رۆشناییا بەرسڤا ئەوی ل سەر ئەڤێ پرسێ هەتا زارۆك بشێت بگەهته فێربوونا ئەرکێ ب زەحمەت. (الفار، 2003: 211)

د چارچۆڤەیێ ئەڤا هاتییه نیشاندان ژ بۆچوونان ل سەر پێکهاتەیان، دڤێت ئەڤ مەرجێن ل خۆارێ بۆ ئەڤێ کریارێ بهێنه بجههینان:

1- پێدڤییه چەندین نموونەیێن گرێدای سالوخەتێ تێگەهی وهندەکێن دی یێن نەگرێدای سالوخەتێ تێگەهی، ژبۆ زانینا سالوخەتێن جۆدا یێن تێگەهی.

2- پێدڤییه تێگەه ژ لایێ پەیڤێڤە بهێتەدەستنیشانکرن وپێناسەیەکا گونجای بۆ بهێته دان، کو تێدا پەیوەندیێن گرێدای د شێوەیێ تێگەهیدا بهێنەدەستنیشانکرن دا واتایەك بۆ بهێتەدان.

3- پێدڤییه پاشڤە بزڤرین ژبۆ دووپاتکرن یان ڕاستڤەکرنا پێکهاتەیا تێگەهی یان ڕامانا ئەوێ.

4- دەستنیشانکرنا گرنگییا کەسی بۆ فێربوونا تێگەهی ب ڕێکا ئازراندنا پاڵدەرێن ئەوی بەرەف فێربوونا تێگەهی وئازراندنا گرنگییا ب نموونەیێن بۆ ئەوی ئاراستەکری. (علوان واخرون، 2014: 69)

گرنگییا فێربوونا تێگەهان:

تێگەه دهێنه هژمارتن بنیاتێ زانینێ، هەر ژ سالێن شێستان ل چەرخێ بووری پەروەردەناس ومامۆستایێن ئەکادیمیك دووپاتییێ ل سەر گرنگییا تێگەهان دگەن، هەر وەسا گرنگییا بنیاتێ فێربوونێ ورێکا هزرکرنێ ودویڤچوونا ئەوێ و ژبەر ئەوێ چەندێ دووبارە گەلەك گرۆپ سەر ژ نوی هاتنەرێکخستن، کو ل دوور هندەك خالێن سەرەکی خرڤەبن.

جانیە سمپلەکێ هەرەمەکی بۆ فێرکرنا تێگەهان پێشکێش دکەت، ئەو ڕێکەکا زنجیرییا فێرکرنێ دهینیتەپێش، کەواتە دیاردکەت، کو فێربوونا ئاستێ نزم یێ شیانان دبیتە هۆکارەك ژبۆ فێربوونا ئاستێن بلندتر ژی.

جانیە دبینیت تێگەه ناهێنە وەرگرتن، ئەگەر تاکەکەسی پێش وەخت پێزانین ل سەر نەبن، هەر وەسا فێربوونا تێگەهی دبیتە ڕێکەك بۆ ژێکجۆداکرنا هەمی خالێن هەستیار وئەو پرسیارێن پەیوەندی ب تێگەهیڤە هەی .(الهادی، 2000: 213)

بەلێ دەربارەی کلوزمایری، سێ مەرج هەنە ژبۆ ب دەستڤەهینانا تێگەهەکی:

أ- دڤێت ئاقلێ قۆتابیی یێ بەرهەڤبیت هەمی ئەرکێن سەرەکی ئەنجام بدەت، داکو بگەهیتە ئاستێ پێدڤی.

ب- دڤێت قۆتابی یێ شارەزای ئەو ئاستێن پێش ئەڤی ئاستی ببیت.

ت- دڤێت قۆتابی بزانیت دێ چەوا شیانێن خۆ دەتەکاری ژبۆ جێبەجێکرنا ئەو ئەرکێن هزری ئەوێن پێدڤی ژبۆ جێبەجێکرنا ئاستێن بووری.(سرایا، 2007: 226)

پێنگاڤێن سەرەکی ژبۆ پێکهینانا تێگەهێن سینتاکسی (ڕێزمانێ)

تێگەه دهێنەهژمارتن ئامیرە وکەرەستەیێن سەرەکی ژبۆ هزرکرنێ وهەلجنانێ د ڤەکۆلینێن زمانیدا، لەو پێدڤییه پترگرنگی پێ بهێتەدان ول دەڤ قۆتابیان بهێتەگەشەکرن، دڤێت ئاماژەیێ ب ئەوێ چەندێ ژی بکەین، کو ئاماژەیێن بکاردهێن ژبۆ پێکهینان وگەشەکرنا تێگەهان ژێکدجیاوازن، هەر چ زاراڤە ژی بۆ بهێتەبکارهینان مەرەم هەر پێ ئەوە ئەو قۆناغێن تێگەه تێدا دەربازدبیت بهێنەزانین، داکو ب دروستی د ئەوی تێگەهەك بگەهین وبشێن جێبەجێ بکەین، ئەو قۆناغێن قۆتابی پێدڤێ دبیت ژبۆ پێکهینانا تێگەهان چوارن:

1- قۆناغا تێبينيكرنێ: د ئەڤێ قۆناغێدا قۆتابی هەمی شيان وئازرێنەرێن جۆداجۆدا بەرچاڤدكەن.

2- قۆناغا بەراوردييێ : قۆتابی بزاڤێ دكەت ئەو سيمايێن هەڤپشك د ناڤبەرا كۆما شارەزاييان وئازرێنەراندا بزانيت.

3- قۆناغا ڕويتبوونێ: سيمايێن هويريێن هەر تێگەهەكی دياردكەت و نمەەنەيێن ئاشكەرا بۆ ددەتەدياركرن.

4- قۆناغا گشتگيرييێ: پێكهينانا ئەو چەندا دبێژنێ (ڕێكحستنا تێگەهان)،كو مەرەم پێ ئەو پەيوەنديێن د ناڤبەرا تێگەهاندا، ل ڤێرە قۆتابی يێ نەچارە ل دويڤ بەلگەيەكێ زانستی بگەرييێت، داكو ڕاستييا هەر پەيوەندييەكا گريمانەيێ جێبەجێبكەت، نەك ب تنێ گرێدانا تێگەهان (العبادی وعبدالله، 2018: 31)

تەوەرێ دووێ: مۆدلا GAGNE وفەلسەفە وپرنسيبێن ئەوێ:

مۆدلێن وانەگۆتنێ شێوازەكێ ئاراستەكرنێ يێ هەی، پێشنيارا كۆمەكا بنەمايان دكەت، كو بشێت ئەنجامێن باش بدەستڤەبهينيت د بوارێ زانياريان يان شياناندا، هەر وەسا تەكنيكەكا پێدڤی يا هەی ژبۆ هەڵسەنگاندن وڕاستڤەكرنا پێشكێشكرنێ، هەر وەسا مۆدلێن فێركرنێ ڕەنگڤەدانا شێوازێن وانەگۆتنێ يێن گرنگە وستراتيژێن فێربوون وفێركرنا ئەوانە. (توق واخرون، 2003: 100)

ب هەبوونا مۆدلێن فێركرن ووانەگۆتنێ يێن ژ هەژی وڕوون د شێواز وپلانێن خۆدا، هەر وەسا ئەڤا ئەڤ مۆدلە پێشكێشدكەت ژ شێوەيێن فێربوونا قۆتابيان گەلەك ژ ئەوان هاريكارييا پێشئێخستنا مامۆستای دكەت، ل جهێ مامۆستا هوكارێ سەرەكی بيت ژبۆ ب دەستڤەهينانا زانياری وشارەزاييان، دێ بيتە پاڵپشت وپشتەڤان بۆ فێركرنێ ودێ يێ بەرهەڤ بيت بۆ چالاكيێن پێشئێخستنا پێدڤيێن جۆراوجۆر ل دەف قۆتابيان و ب ئەڤێ چەندێ دێ ڕوتين ومەلەلێ ژ ئەوان ديركەت. يانكو دێ گرنگييێ ب ژێدەرێن فێركرن وداهێنانێ كەت وب هەڤكاری دگەل قۆتابيان دێ مفای ژ ژينگەها ئەوان وەرگريت، ئەڤ چەندە ژی پێدڤی ب شيانێن بەردەستە وشێوازێن فێركرنێ يێن بەردەست وشێوازێن ڕاستڤەكرن وهەڵسەنگاندنێ هەيە، هەر وەسا شێوازێن ديڤچوون وپێشڤەچوونا فێربوونا ئەوان، هەر وەسا سيمايێن مۆدلێن فێركرنێ ئەڤەنە: (اللقانی وابوسنينە، 1999: 149)

1-شيانا شرۆڤەكرنا پێدڤيێن فێركرنێ ودەمێن ئەوان.

2-شيانا دەرئێخستنا پيڤەران، ئەوێن چارەسەريان دەستنيشاندكەت وداتايان دەردئێخيت.

3-گۆنجاندنا بنەمايێن مۆدلێ ل گەل تيوورێن فێركرنێ.

4-گرێدانەكا ڕوون ب تيوورێن فێركرنێ ووانەگۆتنێ ونموونەيێن وانەگۆتنێ.

پێنگاڤێن وانەگۆتنێ ل سەر چەوانيا خواندنێ ل دويڤ مۆدلا جانيە:

1- ئازراندنا پاڵدەری بۆ فێربوونێ، حەزا ڤيانا لێگەريانێ ل دەڤ قۆتابيان وحەزا پالڤەدانا ئەوان ژبۆ لێگەريان وحەزا ب دەستڤەهينانێ.

2- ئاگەهداركرنا قۆتابيان ب ئارمانجێن فێركرنێ: قۆتابی ب رەنگەكێ زەلال بهێتە ئاگەهدار كرن كا دێ چ ب دەستڤەئينيت ژ ئەنجامێ خواندنا وی.

3- ئاراستەكرنا هشيارێ: بزاڤێبكەت قۆتابی يێ چاڤ ڤەكری بيت ويێ هوشياربيت ويێ بەرهەڤبيت ژبۆ وەرگرتنا پێزانينان ب ڕێكا هەمەجۆركرنا وروژێنەران هەر دەمێ مامۆستايی هەست پێ كر پێدڤی ب ئەڤێ چەندێ يا هەی. (سليمان، 2017: 417)

1- كاراكرنا كريارا بيرهينانا پێدڤيێن سەرەكی: ڤەگوهاستنا پێزانينان ژبۆ هێمايان ژ بيردانكا دومكورت بۆ دومدرێژ ژ پترين پارچەيێن كريارا

فێركرنێ ووردبینترە و مامۆستا دشێت هاریكارییا قوتابی بكەت، كو بیرا ئەوی ل پێزانینێن ئەوی بینیت ب رێكا چاڤپێكەڤتن وتاقیكرن ولێزڤرینا كەسوكی.

2- پێشكێشكرنا ئاراستەیا خواندنێ: رێنماییێن ئێكسەر ب مامۆستای بهێنەدان ژبۆ ڤەگوهاستنا زانیاریان بۆ هێماییێن ب ساناهی بهێنەژبەركرن وئەڤ رێنمایە ب شێوەیێ پرسیاران یان روونكرنان وەكی وێنەیان وشێوەیێن روونكرنێ .

3- خۆرتكرنا كریارا هەلگرتنا زانیاریان: پێداچوونا بەلاڤەكری ودانا پرسیارێن جۆراوجۆر وپێرابونێن دبنە هاریكار پاراستن ل سەر بابەتی بهێتەكرن وبهێتە گهۆرین بۆ خشتە وشێوەیان وێنەیێن خۆرتكرنا ڤەگۆهاستنا شینوارێن فێركرنێ.

بكارهینانا ئەداكرنا پێدڤی: بەرهەمێن فێركرنێ دێ هێنەبكارهینان، داكو مامۆستا وقوتابی پشت راست بین، كو ئارمانجا سەرەكی یا هاتییەبجههینان وئەڤ چەندە ب رێكا پرسیار وتاقیكرنێن پێدڤی دهێتەكرن (ڤگامی واخرون، 2001: 399)

تەوەرێ سێیێ: مۆدلا KLAUSMAEIER

كلوزمایر (Klausmeier) ل سالا 1971ێ مۆدلا خۆ ژبۆ فێربوونا تێگەهان دانا، پاشی دووبارە ل سالا 1974َ ل گەل هەڤالێن خۆ نفیساڤە وراستڤەكر، ئەڤ فۆرمە ب شێوازێ خۆیێ دووماهییێ دهێتەهژمارتن شێوازەكێ وانەگۆتنێ، كو هاریكارییا تایبەتمەندا ژ مامۆستا وڤەكۆلەران د فێربوونا تێگەهاندا دكەت. (1974: 11،Klausmeier)

ئەم دشێین پێناسەیا تێگەهی بكەین، كو ئەو زانیاریێن پێدڤینە، ل سەر ساخلەتێن تشتەكینە یان گەلەك تشتانە، وەكی (كەسان ورویدانان وكرياران) ئەوێن دبنە ئەگەر هەر تشتەك یان كۆمەكا تشتان ژێك بهێنەجۆداكرن، بەلێ د هەمان دەمدا پێكڤەدگرێدانە، هەر وەسا پێناسەیا تێگەهان هاتییەكرن، كو پێزانینێن رێكخستینە وەكی رامانا پەیڤانە وئەڤ رامانە هاتینەدانان د فەرهەنگ وئسكلوپیدیا وپەرتووكێن جۆداجۆدادا، لەورا رامانێن پەیڤان دهێنەوەرگرتن وبهایێ خۆ یێ جڤاكی وگشتی یێ هەی ل دەڤ كۆمەكا مرۆڤان، كو ب ئێك زمان دئاخڤن.(الحیله، 1999: 46).

چونكی تێگەهـ دهێنە هژمارتن بنیاتێ مێشكی بۆ تاكی، دهێتە تێبینیكرن، كو كەسێن پێگەهشتی تێگەهان وەردگرن ژ لایەكی ل دویڤ ئەوان شارەزاییێن فێربوونێ یێن ئەو تێدا بوورین وژ لایەكێ دیڤە ژ شێوازێن پێگەهشتنێ یێن ئەوان وەرگرتین. لەوا ئەو تێگەهێن وەرگرتی ژلایەكی بۆ هزركرنێ د بیاڤێ سۆرشتیدا بكاردهێن وژ لایێ دیڤە بۆ لایێ كۆمەلایەتی بكاردهێت. بۆ نموونە: زاروكەكێ پێنج سالی وزانایەكێ جۆگرافیایێ یێ تێگەهشتی هەر دووكان تێگەهەكێ هەی ل سەر تێگەهێ چیای ول گەل ئەوێ چەندێ هەر ئێك ژ ئەوان شیان یێن هەین بۆ دەستنیشانكرنا نموونەیێن روون ل سەر چیای، بەلێ گەلەك جۆداهی یا د ناڤبەرا تێگەهێ ئەوان بۆ چیای هەی. (Klausmeier: 1975، 44- 45)

پێنگاڤێن مۆدلا كلوزمایری ل دویڤ رێكا پیڤەری :

1- دارێشتنا ئارمانجێن وانەگۆتنێ وئاگەهداركرنا قوتابیان ب ئەوێ چەندێ بەری دەست ب پرۆسا وانەگۆتنێ بهێتەكرن.

2- پێشكێشكرنا پێناسەیا تێگەهی.

3- دەستنیشانكرنا سیماییێن تایبەت ب تێگەهیڤە ئەوێن پەیوەندی ژی پێڤەنە.

4- پێشكێشكرنا كۆمەكا باش ژ نموونەیێن پەیوەندی ب تێگەهیڤە هەی وئەوێن ئەویوەندی پێڤەنە، ل گەل ئاماژەكرنێ ب ئەوان نموونەیێن پەیوەندی ب تێگەهیڤە، كو نموونەیە بو ئەوی تێگەهی وئەو نموونەیێن پەیوەندی پێڤەنە، كو نابیت ببنە نموونە بۆ هەمان تێگەهی وژێ د دویرن، ئەڤ چەندە ژی بێ شرۆڤەكرن یان روونكرن دهێتەئەنجامدان، كو ئایە بۆچ ئەڤ نموونە یا دروستە وبۆچ نموونەیاهە یا

دروست نینە، چونكە ل ڤێرە ڕوولێ قۆتابی دیهێتە پێش، داكو بزانیت سیمایێن هەر نموونەیەكێ چنە بێی مامۆستا بۆ ئامادە ودیاربكەت وپێشكێشی ئەوی بكەت.

5- دەستنیشانكرنا تۆخم وئەوخانەیا تێگەهـ دچیتە دبنڤە، هەر وەسان ئاماژەدان ب ئەوان تێگەهێن دی یێن هەمان تۆخم وخانە هەی.

6- پێدانا كۆمەكا ڕاهێنانان یێن ب پێدڤی ب ئەوی تێگەهی یان بنەمایان یان هەر دووكان هەبیت، داكو شرۆڤەبن، بۆ نموونە مامۆستا كۆمەكا نموونەیان بدەت یێن پەیوەندی ب تێگەهیڤە هەی وئەوێن پەیوەندی پێڤەنە وب شێوەكێ بەرەلایی، داكو قۆتابی بشێت ژێك بڤاڤێریت وبزانیت كیژان پەیوەندی ب تێگەهیڤە هەیە وكیژان پەیوەندی پێڤە نینە ل گەل ڕوونكرنا ئەگەری.

7- دەستنیشانكرنا پەیڤێن گۆنجای ژبۆ تایبەتمەندی وسمایێن تێگەهی .

پێشكێشكرنا پشتەڤانییەكا گۆنجای ژ لایێ مامۆستایڤە پشتی قۆتابی بەرسڤێ ددەت (Goodwin، 1975: 248)

ڤەكولینێن بەرێ:

ڤەكۆلەرێ چەندین ڤەكۆلینێن گرێدای ب زانینا گاریگەرییا مۆدلا جانیە ویا كلۆزمایەری وتێگەهێن رێزمانی، ب دەستخۆڤە هینان وب ئەڤی شێوەیێ ل خوارێ دیار دارێشتینە:

1- ڤەكۆلینا (المزوری، 2001):

مەرەم ژ ئەڤێ ڤەكۆلینێ زانینا كارتێكرنا مۆدلێن جانیە وكلوزمایر د وەرگرتنا تێگەهێن ڕێزمانی ل دەڤ قۆتابیێن قوناغا ئامادەیی.

ڤەكۆلەرێ پشتبەستن ل سەر دیزایینا نیمچە ئەزموونگەری وتاقیكرنا پاشی، دوو گرۆپێن ئەزموونگری وگرۆپەكێ كۆنترۆلكار وب شێوازێ هەرەمەكی (ئامادەیا كاڤمیە یاكچان ل پارێزگەها بەغدا هەلبژارد، وب شێوازێ هەرەمەكی دیسان سێ هوبە هەلبژاردن وەك سەمپلا وب هەمان شێوە ل سەر سێ گرۆپان دابەشكرن، گرۆپێ ئەزموونگەرییێ ئێكێ (27) قۆتابی بوون، كو ل دویڤ مۆدلا جانیە دخواند، گرۆپێ ئەزموونگەرییێ دوویێ (25) قۆتابی بوون، كو ل دویڤ مۆدلا كلوزمایر دخواند، وگرۆپێ سێیێ گرۆپێ كۆنترۆلكار (26) قۆتابی بوون، كو ب ڕێكا ئاسایێ دخواند.

ڤەكۆلەرێ هەڤسەنگی د ناڤبەرا قۆتابیێن هەر سێ گرۆپاندا ب ڕێكا بكارهینانا شرۆڤەكرنا گۆراوێ ئێكلا ودووجاییا كای د گوڕاوێن (ژی، بیرتیژی، نمرەیا بابەتێ زمانێ عەرەبی یا سالا بووری، نمرەیێن تاقیكرنا پێزانێن بەرێ د بابەتێ ڕێزمانێدا وئاستێ دایكوبابێن قۆتابیان)كر، جیاوازیێن ئاماری د ناڤبەرا هەرسێ گرۆپاندا د ئەڤان گۆراواندا نەبوون.

پشتی تەمامبوونا ئەزموونێ، كو ووەرزەكێ خواندنێ ڤەكێشابوو وڤەكۆلەرێ بخۆ ئەنجامدابوو، پراكتیككرنا تاقیكرنێ ودەرهینانا داتایان وسەرەدەریكرنا ئاماری د گەلدا ب ڕێكا تاقیكرنا جیاوازییا ئێكلا (Anova) و تاقیكرنا Scheffe، ئەنجامان دیاركر، كو مۆدلا جانیە كاریگەرییەكا باش د ئاستێ قۆتابیاندا د بابەتێ ڕێزمانا كوردیدا هەبوو. (المزوری، 2001: ح)

2- ڤەكۆلینا (أبراهیم، 2012):

مەرەم ژ ئەڤێ ڤەكۆلینێ زانینا بكارهینانا هەر دوو مۆدلێن (جانیە وئوزبل) د دەستكەڤتێن قۆتابیێن پولا پێنچێ زانستی د بابەتێ زانستێ زیندەوەرێ وئەردیدا د هەمی ئاستێن زانستیدا ول دەڤ ئاستێ بیرهاتنێ وتێگەهشتنێ وپراكتیكرنێدا هەر ئێك جۆداجۆدا.

بۆ ب دەستڤەهینانا ئارمانجێن ڤەكۆلینێ، ڤەكۆلەری دیزاینا ئەزموونگەری بكارهینا، ڤەكۆلەری ب ئەنقەست سەمپلا ڤەكۆلینێ هەلبژارد، كو قۆتابیێن پولا پێنجێ زانستی بوون ودابەشكرن ل سەر دوو گرۆپێن ئەزموونگەری:

- یا ئێکی (وانه ل دویڤ مۆدلا جانیه) بوو و ژمارەیا قۆتابیان (60)بوون.

- گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دوویێ (وانه ل دویڤ مۆدلا ئوزبل)ی بوو وژمارەیا قۆتابیان (60) بوون.

پشتی ب دووماهیك هینانا ئەزموونێ وسەرەدەرییا ئاماری، ئەنجام ب ئەڤ چەندا ل خواری دیارکری بوون :

• جیاوازییا ئاماری د ئاستێ (0.05) د ناڤبەرا فێربوونا قۆتابییێن گرۆپێ ئەزموونگەری یێ ئێکێ (کو ل دویڤ مۆدلا جانیه) خواندی وفێربوونا قۆتابییێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دوویێ (کو ل دویڤ مۆدلا ئوزبل)ی خواندی هەبوو، ود هەمی ئاستێن زانستیدا وبۆ بەرژەوندییا گرۆپێ ئەزمووونگەرییا دوویدا بوون.

• جیاوازییا ئاماری د ئاستێ (0.05) د ناڤبەرا فێربوونا قۆتابییێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ ئێکێ (کو ل دویڤ مۆدلا جانیه) خواندی، وفێربوونا قۆتابییێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دوویێدا (کو ل دویڤ مۆدلا ئوزبل)ی خواندی هەبوو، د ئاستێ بیرهاتنێ وتێگەهشتنێ وپراکتیکرنێدا هەر ئێك جۆدا ود بەرژەوەندییا گرۆپێ ئەزموونگەری یێ دوویێدا بوو. (أبراهیم، 2012)

• ڤەکولینا (عذاري، 2014)

ئارمانجا ئەڤێ ڤەکولینێ زانینا کاریگەرییا مۆدلێن جانیه وکلوزمایر د وەرگرتنا تێگەهێن رێزمانی ل دەڤ قوتابییێن قوناغا دووێ ل بەشێ زمانێ عەرەبی ل کولیژا پەروەردا بنیات، ڤەکولەرێ پشتبەستن ل سەر دیزایینا ئەزمووونگەرییا گرۆپێن هەڤسەنگ کر.

ڤەکولەرێ ب شێوەیەکێ هەرەمەکی سەمپلا ڤەکولینێ ژ قوتابییێن قوناغا دووێ بەشێ زمانێ عەرەبی، کولیژا میسان هەلبژارتن، کو ژمارا ئەوان (75) قوتابی بوون هاتبوونه دابەشکرن ل سەر سێ گرۆپاندا، گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ ئێکێ وانه ل دویڤ مۆدلا جانیه دخواند، گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دوویێ دوویێ وانه ل دویڤ مۆدلا کلوزمایر دخواند و گرۆپێ کونترولکار یێ سیێ وانه ل دویڤ رێکا ئاسایی دخواند.

ڤەکولەرێ هەڤسەنگی دناڤبەرا قوتابییێن هەرسێ گرۆپاندا ژلایێ (ژیێ قوتابییان، ئاستێ خواندنا بەرێ ەبیرتیژیێ) دا کر.

پشتی تەمامبوونا ئەزموونێ یاکو 10 حەفتییا ڤەکێشای وپشتی پراکتیککرنا تاقیکرنا وەرگرتنا تێگەهان، کو ڤەکولەری بخو یەرهەڤکربوو وپشتی بوورینا پترژ دوو حەفتییان ل سەر تاقیکرنا ئێکێ دووباره کرییەڤە، و دەرهینانا داتایان و سەرەدەریکرنا ئاماری ب رێکا بکارهینانا تاقیکرنا (LSD)، ئەنجامان دیارکر جیاوازییا واتادار ئاماری دناڤبەرا ناڤەندێ نمرەیێن قوتابییێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ ئێکێ، کو ب رێکا مۆدلا جانییه وانەیا خواندی ول رێزا دووێ گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دووێ، کو ب رێکا مۆدلا کلوزمایری وانەیا خواندی وەرگرتی و ل دووماهیێ گرۆپێ کونترولکار. (عژاری، 2014)

1- ڤەکۆلینا (یعقوب، 2019):

مەرەم ژ ئەڤێ ڤەکۆلینێ زانینا کارتێکرنا ستراتیژییەتا کلوزمایر وهیلدا تابا د وەرگرتنا تێگەهێن رێزمانی ل دەڤ قۆتابییێن کولیژا کارگێری وئابوری/ زانکویا بەغدا، و ژبۆ بجههینانا ئارمانجێن ڤەکۆلینێ، ڤەکۆلەری ئەڤ گریمانەیێن ل خوارێ دەست نیشان کرن:

1- جیاوازییا ئاماری د ئاستێ(0،05)د ناڤبەرا ناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ ئیکێ، کو ل دویڤ ستراتیژییەتا کلوزمایری خواندی وناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ دوویێ ئەو قۆتابییێن ل دویڤ ستراتیژییەتا هیلدا تابا خواندی نینه.

2- جیاوازییا ئاماری د ئاستێ (0،05) د ناڤبەرا ناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ ئەزمووونگەرییێ ئیکێ یێ ل دویڤ ستراتیژییەتا کلوزمایری خواندی وناڤەندا

نمرەیێن قۆتابیێن گرۆپێ ئەزمونگەرییێ کۆنترۆلکار ئەوێن ب رێکا ئاسایی خواندی نینە.

3- جیاوازییا ئاماری د ئاستێ (0،05) د ناڤبەرا ناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ دوویێ یێ/ ل دویڤ ستراتیژییەتا هێلدا تابا خواندی وناڤەندا نمرەیێن قۆتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ کۆنترۆلکری ئەوێن ب رێکا ئاسایی خواندی نینە.

سەمپلا ڤەکۆلینێ پێکهاتبوو ژ قۆتابیێن قوناغا ئێکێ بەشێ ئامارێ ل کولیژا کارگیری وئابووری ل زانکویا بەغدا، بۆ سالا خواندنێ 2018- 2019 ز.

پشتی ئەزموون ب دووماهی هاتی، ئەنجامان دیارکر، کو گرۆپێ ئەزموونگرییێ ئێکێ ئەوێن ل دویڤ ستراتیژییەتا کلوزمایری خواندی ب سەر گرۆپێ ئەزموونگەرییێ دوویێ یێ ل دویڤ ستراتیژییەتا هێلدا تابا خواندی کەڤت، دیسان ب سەر گرۆپێ کۆنترۆلکری ئەوێن ل دویڤ رێکا ئاسایی خواندی کەڤت د تاقیکرنا پاشیدا ئەوا هاتییە ئەنجامدان ل دووماهییا تاقیکرنێ، سەرەرای هەبوونا جیاوازییێ د ناڤبەرا نمرەیێن قۆتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ ئێکێ وگرۆپێ کۆنترۆلکری. (یعقوب، 2019)

پشکا سێێ: رێباز ورێکارێن ڤەکۆلینێ

- رێباز ودیزایینا ڤەکولینێ:

ڤەکۆلەرێ پشتبەستن ل سەر دیزایینا ئەزموونگەری کریە، جونکی رێبازەکا گونجاییە ژبۆ ب دەستڤەهینانا ئارمانج وگریمانەیێن ڤەکۆلینێ، ئەڤ دیزایینە ژ سێ گرۆپێن هەڤسەنگ پێك دهێت، کو دوو ژئەوان گرۆپا ئەزموونگەرینە و یێ سێیێ دبیتە گرۆپێ کونترولکار، وەکی دیار ل خوارێ:

گرۆپ	تاقیكرنا بەری	گوراوویێ كارتێكەر (سەربەخۆ)	گۆراوویێ كارتێكراو
ئەزموونگەریێ ئێكێ		مۆدلا جانیە	وەرگرتنا تێگەهێن ریزمانی
ئەزموونگەریێ دووێ	-------------------	مۆدلا كلوزمایەر	
گرووپێ كونترۆلكاری		ریكا ئاسایی	

- **سەمپلا ڤەكولینێ:**
- ڤەكولەرێ ناڤنچی (كوردستان ياكچان) هەلبژارد، ڤەكۆلەرێ ب ئەنقەست هەڵبژارد، كو كۆمەلا ڤەكۆلینێ پێك دهێت ژ قۆتابیێن كچ یێن پولا حەفتێ بنەرەت ئەوێن ژ سێ هۆبەیان پتر ت-یێدا، وەكی دیار د خشتێ ژمارە (1) دا:

خشتێ ژمارە (1) :- سەمپلا ڤەكولینێ

گرۆپ	هۆبە	هژمارا قوتابیيان	هژمارا قوتابیێن كەڤتی	هژمارا قوتابیێن دووماهین
ئەزموونگەریا ئێكێ	ب	22	2	20
ئەزموونگەریا دووێ	ح	21	1	20
كۆنترولكار	د	22	2	20

- هەڤسەنگی دناڤبەرا قوتابیێن گرۆپان:

ڤەكولەرێ هەڤسەنگی دناڤبەرا قوتابیێن هەرسێ گرۆپاندا كر د گۆراوێن (تەمەنێ قوتابی، پێزانێن بەرێ، نمرێن سالا بوری یێن بابەتی، زیرەكی، ئاستێ خواندنا دەیك وبابان).

و پشتی سەرەدەریكرنا ئاماری ب رێكا بكارهینانا شروڤەكرنا ئێك لا و دووجاییا كای (Q^2) بۆ ئاستێ خواندنا دەیك و بابان، ئەنجام وەكی د خشتێن ژمارە (2) و (3) دا دیار:

خشتێ ژمارە (2):- ئەنجامێن تاقیکرنا شروڤەکرنا جیاوازییا ئێك لا بۆ هەڤسەنگیێ دناڤبەرا قوتابییێن گرۆپان دگۆڕاوێن هاتینە دیارکرن

گۆڕاو	تەمەن			
گرۆپ	ئەزموونگەرێ یا ئێکێ	ئەزموونگەرییا دووێ	کونترولکار	کـــــــوم
هژمارا قوتابیان	20	20	20	
ناڤەندێ ژمێری	160.65	158.50	158.00	
لادانا پیڤەری	8.05	6.34	6.261	
ژێدەرێ جیاوازیێ	دناڤبەرا گرۆپان	دناڤ گرۆپان		
پلا ئازادیێ	2	57		59
کوێن دوجاییا	61.63	2742.55		2804.183
ناڤەندێ دوجاییا	30.81	48.11		
نرخێ F دەرکەتی	0.640			
نرخێ F خشتەیی	3.16			
مانادارى د ئاستێ 0.05	دەلالەتا مانادارى نینە			

گۆڕاو	زانیاریێن بەرێ			
گرۆپ	ئەزموونگەرێ یا ئێکێ	ئەزموونگەرییا دووێ	کونترولکار	کـــــــوم
هژمارا قوتابیان	20	20	20	
ناڤەندێ ژمێری	17.800	19.450	18.300	
لادانا پیڤەری	3.138	2.523	2.536	
ژێدەرێ جیاوازیێ	دناڤبەرا گرۆپان	دناڤ گرۆپان		
پلا ئازادیێ	2	57		59
کوێن دوجاییا	28.633	430.350		458.983
ناڤەندێ دوجاییا	14.317	7.550		
نرخێ F دەرکەتی	1.896			
نرخێ F خشتەیی	3.16			
مانادارى د ئاستێ 0.05	دەلالەتا مانادارى نینە			

گۆڕاو	نمرەیێن بابەتی یێن سالا بورى			
گرۆپ	ئەزموونگەرێ یا ئێکێ	ئەزموونگەرییا دووێ	کونترولکار	کـــــــوم
هژمارا قوتابیان	20	20	20	
ناڤەندێ ژمێری	79.350	76.050	75.250	
لادانا پیڤەری	11.961	8.042	9.786	
ژێدەرێ جیاوازیێ	دناڤبەرا گرۆپان	دناڤ گرۆپان		
پلا ئازادیێ	2	57		59
کوێن دوجاییا	188.933	5767.250		5956.183
ناڤەندێ دوجاییا	94.467	101.180		
نرخێ F دەرکەتی	0.934			
نرخێ F خشتەیی	3.16			
مانادارى د ئاستێ 0.05	دەلالەتا مانادارى نینە			

گۆڕاو	بیرتیژی (زیرەکی)			
گرۆپ	ئەزموونگەریا ئێکێ	ئەزموونگەریا دووێ	کونترولکار	کـــــــوم
هژمارا قوتابیان	20	20	20	
ناڤەندێ ژمێری	52.300	895.350	947.650	
لادانا پیڤەری	26.150	15.708		
ژێدەرێ جیاوازیێ	دناڤبەرا گرۆپان	دناڤ گرۆپان		
پلا ئازادیێ	2	57		59
کویێ دوجاییا	26.150	15.708		
ناڤەندێ دوجاییا	1.665	3.231		
نرخێ F دەرکەتی	1.665			
نرخێ F خشتەیی	3.16			
مانادارى د ئاستێ 0.05	دەلالەتا مانادارى نینە			

ژ ئەنجامان دیاردبیت، کو نرخێ (فای - F) یێ دەرکەفتی، بۆ هەر گوراوەکی ژ ئەوان گۆڕاوان، کێمترە ژ یێ خشتەیی(3.16) ل ئاستێ دەلالەتا (0.05) و ب پلا ئازادیێ (2، 57)، ئەڤەژی ئەوێ چەندێ دگەهینیت، کوجیاوازیێن ئاماری د ناڤبەرا هەر سێ گرۆپاندا نینن، ئانکو هەر سێ گرۆپ د ئەڤان گۆڕاواندا دهەڤسەنگن.

خشتێ ژمارە (3):- ئەنجامێن دوو جاییا کای بۆ هەڤسەنگیێ دناڤبەرا ئاستێ خواندنا دایك وبابێن قوتابییێن هەرسێ گرۆپێن ڤەکولینێ

گرۆپ	سەرەتایی	ناڤنجی و د سەردا	نرخێ کای: دەرکەتی	نرخێ کای: خشتەیی	دەلالەت د ئاستێ 0,05
ئەزموونگوریيا ئێکێ دەيك	8	12	1.523	2.55	دەلالەتا مانادارى نینە
ئەزموونگوریيا دووێ دەيك	10	10			
کونترولکار دەيك	9	11			
ئەزموونگوریيا ئێکێ باب	11	9	1.722	2.55	دەلالەتا مانادارى نینە
ئەزموونگوریيا دووێ باب	12	9			
کونترولکار باب	9	11			

* د ئەڤی خشتەیدا خانێن (ناڤنجی، ئامادەیی و پەیمانگەهێ و دسەردا) د خانا (ناڤنجی و دسەردا) هاتینە لێکدان.

دئەنجامێن خشتەیێ سەریدا دیاردبیت، نرخێ دووجاپیا کای یێ هژمارکری، بۆ ئاستێ خواندنا دایك و بابێن قوتابییان (1.523) و (1.722) یە ل ئاستێ مانادارییا (0.05) و ب پلا ئازادیێ (2)، کێمترن ژ نرخێ ئەوێ یێ خشتەیی کو (2.55)ئەڤەژی ئەوێ چەندێ دگەهینیت، کو قوتابیێن هەرسێ گرۆپان دئەڤان هەردوو گۆراواندا دهەڤسەنگن.

دەست نیشانکرنا گۆراوان و کارتێکەرێن نەئەزموونی:

ڤەکۆلەرێ هەولدایە، کو کارتێکرنا ژمارەیەکا گۆراوان بێ لایەن بکەت، کو د بیت گاریگەری ل ئەزموونیدا هەبیت:

- پلانێن وانەگوتنێ:

ژ پێدڤیێن ئەزموونێ بەرهەڤکرنا ئەوان پلانایە یێن کو پێدڤییە وانە ل دویف بهێنە گۆتن بۆ بابەتێن رێزمانا زمانێ کوردی، ڤەکولەرێ سێ پلان بەرهەڤکرن بۆ گۆتنا وانەیێن بابەتێن رَێزمانا زمانێ کوردی ل دویف دهێنەگۆتن، پلانا ئێکێ بۆ ڤۆتابیێن ئەزموونگەرییێ ئێکێ ل دویف بکارهینانا مۆدلا (جانیە) وپلانا دوویێ بۆ گرۆپێ ئەزموونگەرییێ دووێ بۆ گۆتنا بابەتی ل دویف بکارهینانا مۆدلا (کلوزمایر)ی ویاسێیێ ودووماهییێ ل دویف رێکا ئاسایی بۆ گرۆپێ کونترولکار.

أ- بەرهەڤکرنا تاقیکرنا تێگەهێن رێزمانی:

ل دویف ئەڤان رێکاران، ڤەکولەرێ ئەڤ تاقیکرنە بەرهەڤکرییە:

1- دەستنیشانکرنا بابەتێن ئەزموونێ، ئەوژی (8) بابەت بوون.

2- دەستنیشانکرنا تێگەهێن رێزمانی یێن سەرەکی دەستنیشانکرینە، کو(8) تێگەهێن سەرەکی بوون.

3- ڤەکۆلەرێ تاقیکرنەك بۆ ب دەستڤەهینانا ئەوان تێگەهان کرییە ژ جۆرێ هەلبژاردنان، کو (3) برگە بۆ هەر تێگەهەکی ژ تێگەهێن رێزمانی دارێژتینە (پێناسەیا تێگەهی، جۆداکرنا تێگەهی و پراکتیکرنا تێگەهی) دکەن، ب ئەڤێ چەندێ هژمارەیا برگەیێن تاقیکرنێ بوونە (24) برگە.

4- دەرهێنانا راستی و دروستی ژی هاتە دابینکرن دەمێ ڤەکۆلەرێ تاقیکرن بەرچاڤی لیژنەیەکا شارەزا وبسپۆران د بوارێن زمانێ کوردی وپەروەردە ودەروونناسییێ کری.

5- ڤەکۆلەرێ ئاستێ ب زەحمەتییا هەر بەندەکی ژ بەندێن تاقیکرنێ دەرهینان وئەنجامان دیارکر، کو ئاستێ ب زەحمەتییا بەندێن تاقیکرنێ و بژارەیێن خەلەت.

6- دەرهێنانا جێگیرییا تاقیکرنێ ل دویڤ هاوکێشا (کودر - ریتشاردسون - R20-K) کو (0.79) پلە بوو.

- پراکتیککرن و راستڤەکرنا تاقیکرنێ:

ڤەکۆلەرێ تاقیکرنا ب دەستڤەهینانا تێگەهێن رێزمانێ، کو بەری حەفتییەکی ڤۆتابی هاتبوونە ئاگەهدارکرن ل رۆژا پێنج شەمبی 16/ 6/ 2021 ل سەر هەر سێ گرۆپێن ڤەکۆلینێ ودئێك دەمدا وب هارێکارییا مامۆستایێن بابەتێ زمان وئەدەبا کوردی ل ڤۆتابخانەیێ ئەنجامدا، پاشی تاقیکرن هاتییە راستڤەکرن و نمرەیێن قوتابیێن هەرسێ گرۆپان رێزکرن وناڤەندێ ژمیری ولادانا پیڤەری.

- ڤەکولەرێ ژبۆ سەرەدەریکرن دگەل داتایێن ڤەکولینێ، هوییێن ئاماری شرۆڤەکرنا جیاوازییا ئێك لا(ANOVA) و (دووجاپیا کایی Q2) وهاوکێشا (کیودر ریتشاردسون- KR-20)، هەروەسا هاوکێشێن زەحمەتییێ وهێزا دجوداکرنا برگەیی و کاراییا بژارەیێن خەلەت (n2) و (d).

پشکا چارێ: بەرچاڤکرن وگەنگەشەکرنا ئەنجامان:

ڤەکولەرێ ئەنجام نەمایشکرینە ل دویڤ گریمانێن ڤەکولینێ وپاشی گەنگەشە ل سەردکەت:

گریمانا سەرەكی یا ڤەكولینێ:

جیاوازییا ئاماری ل ئاستێ (0.05) د ناڤبەرا ناڤەندا نمرەیێن قۆتابیێن گرۆپێ ئەزموونگەری ئەوێن بابەت ب رێكا بكارهینانا مۆدلا جانیە وەرگرتی وناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ ئەزموونگەرییێ دوویێ یێن بابەت ب رێكا بكارهینانا مۆدلا كلوزمایر وەرگرتی وناڤەندا نمرەیێن گرۆپێ كونترۆولكاری ئەوێن بابەت ب رێكا ئاسایی وەرگرتی د وەرگرتنا تێگەهاندا نینە.

ژبۆ پشتراستبوون ژ راستیا ئەڤێ گریمانێ، ڤەكولەرێ ناڤەندا ژمێری ولادانا پیڤەری یێن هەر سێ گرۆپان د تاقیكرنا ب دەستڤەهینانا تێگەهێن رێزمانا زمانێ كوردی دەرهینان، كو (19) (16.5) (14.35) نمرە بوون، و ژبۆ سەلماندنا ئەڤێ گریمانێ، ڤەكولەرێ شرۆڤەكرنا جیاوازییا ئێك لا (ANOVA) بكارئینا، ژ ئەنجامان دیاردبیت، كو نرخێ (فای - F) یێ دەركەڤتی (12.875) یە و پێترە ژ یێ خشتەیی (3.16) ل ئاستێ دەلالەتا (0.05) و ب پلا ئازادیێ (2،57)، ئەڤە ئەوێ چەندێ د گەهینیت، كو جیاوازییێن مانادارییا ئاماری هەنە د ناڤبەرا هەر سێ گرۆپاندا، ژبەر ئەڤێ چەندێ گریمانەیا سەرەكی یاسفری دهێتە رەتكرن ویا بەدیل دهێتە پەسەندكرن.

خشتێ ژمارە (4) :-جیاوازییا دناڤبەرا ناڤەندێ هەرسێ گرۆپاندا ب رێكا شرۆڤەكرنا جیاوازییا ئێك لا بۆ تێگەهێن رێزمانا زمانێ كوردی

ژێدەرێ جیاوازیێ	پلەیا ئازادیێ	كۆیێ دووجاییا	ناڤەندا دووجاییا	نرخێ F		دەلالەت د ئاستێ 0,0 5
				هژمارتی	خشتەیی	
ناڤبەرا گرۆپان	2	216.633	108.317	12.875	3.16	واتایی
دناڤ گرۆپان	57	479.550	8.413			
كۆم	59	696.183				

بۆ سەلماندنا هەر سێ گریمانەیێن لقی یێن سەر ب ئەڤێ گریمانەیا سەرەكیڤە، ڤەكولەرێ تاقیكرنا شیفیە بۆ بەراوردكرنێ بكارهینایە و ئەنجام بڤی رەنگی بوون هەروەكی د خشتێ ژمارە (5) دا دیار:

خشتێ ژمارە (5):- ئەنجامێن تاقیكرنا (شیفیە) بۆ بەراوردكرنێ د ناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن تاقیكرنا ب دەستڤەئینانا تێگەهێن رێزمانا زمانێ كوردی یێن هەرسێ گرۆپان

گرۆپ	سامپلا ڤەکۆلینێ	ناڤەندێ ژمێری	نرخێ شیفیە		ماناداری د ئاستێ 0.05
			هژمارتی	هەستیار	
مودلا جانیە	20	19.000	7,431	6,32	دەلالەتا مانادارى هەیە
مودلا کلوزمایر	20	16.500			
مودلا جانیە	20	19.000	25,710	6,32	دەلالەتا مانادارى هەیە
رێکا ئاسایی	20	14.350			
مودلا کلوزمایر	20	16.500	5,496	6,32	دەلالەتا مانادارى نینە
رێکا ئاسایی	20	14.350			

-هەڤسەنگی د ناڤبەرا هەر دوو گروپێن ئەزموونگەرییێن ئێکێ و دووێ:

ژ خشتێ ژمارە (4) دیاردبیت، کو نرخێ شیفیە یێ دەرکەتی دناڤبەرا گرۆپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ و گرۆپێ رئەزموونگەرێ دووێ (7.431) یە کو پترە ژ نرخێ شیفیە یێ هەستیار (6.32)، ئەڤەژی وێ چەندێ د گەهینیت کو جیاوازییا ماناداریيا ئاماری هەیە دناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن قوتابیێن هەردوو گرۆپان و د بەرژەوەندا گرۆپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ یێن وانە ب مودلا جانیە، لەورا گریمانا لقی یا ئێکێ دهێتە رەتکرن .

بۆ پشتراستبوون ژ د روستیا ئەڤێ گریمانەیێ، ڤەکولەرێ ناڤەندا ژمێریارى بۆ نمرەيێن قۆتابیێن گرۆپێ ڤەکولینێ یێ ئێکێ، کو وانە ل دویڤ رێکا مۆدلا جانییە وەرگرتی وگرۆپێ ئەزموونگەریێ دووێ، کو وانە ل دویڤ مۆدلا کلوزمایر دەرهینان، کو (19)،(16.500) نمرە بوون، وەسا دیاربوو، کو جیاوازی د ناڤبەرا هەر دوو ناڤەنداندا نینە، بۆ زانینا ماناداریيا ئەڤێ جیاوازیێ ڤەکولەرێ تاقیکرنا شیفیە، کو نرخێ شیفیە یێ دەرکەڤتی د ناڤبەرا گرۆپێ ئەزموونگەرێن ئێکی ویێ دووێ (12.875) یە، کو کێمترە ژ نرخێ شیفیە یێ هەستیار (6.32)، ئەڤە ژی ئەوێ چەندێ دگەهینیت، کو جیاوازییا ماناداريیا ئاماری د ناڤبەرا ناڤەندا نمرەيێن قۆتابیێن هەر دوو گرۆپان نینە ود بەرژەوەندا گرۆپێ ئەزموونگەرێن ئێکێدایە، لەورا گریمانەیا لقی یا ئێکێ دهێتە رەتکرن.

- هەڤسەنگی دناڤبەرا گروپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ و گرۆپێ کونترولکار:

ژ خشتێ ژمارە (5) دیاردبیت، کو نرخێ شیفیە یێ دەرکەتی دناڤبەرا گرۆپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ و گرۆپێ رئەزموونگەرێ دووێ (25.71) یە کو پترە ژ نرخێ شیفیە یێ هەستیار (6.32)، ئەڤەژی وێ چەندێ د گەهینیت کو جیاوازییا ماناداریيا ئاماری هەیە دناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن قوتابیێن هەردوو گرۆپان و د بەرژەوەندا گرۆپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ یێن وانە ب مودلا جانیە خواندین، لەورا گریمانا لقی یا دووێ دهێتە رەتکرن .

- هەڤسەنگی دناڤبەرا گروپێ ئەزموونگەرێن دووێ و یێ کونترولکار:

ژ خشتێ ژمارە (4) دیاردبیت، کو نرخێ شیفیە یێ دەرکەتی دناڤبەرا گرۆپێ ئەزموونگەرێ ئێکێ و گرۆپێ رئەزموونگەرێ دووێ (5.496) یە کو کێمترە ژ نرخێ شیفیە یێ هەستیار (6.32)، ئەڤەژی وێ چەندێ د گەهینیت کو جیاوازییا ماناداریيا ئاماری نینە دناڤبەرا ناڤەندێ نمرێن قوتابیێن

هەردوو گرۆپان لەورا گریمانا لقی یا سیێ دهێته پەسەندرن/ قەبیلكرن .

بكارهینانا مۆدڵا جانیە وەك ڕێكەك بۆ گۆتنا بابەتێن ڕێزمانا كوردی، حەزا فێربوونێ ل دەڤ قۆتابیان بەرزكرییە، چونكی مامۆستا وبهەڤكاری ل گەل قۆتابیان بابەتی شرۆڤەدكەن، یانكو مامۆستا نموونەیان ونەنموونەیان وەك خشتەیەكی ل بەر چاڤێن قۆتابیان ڕێزدكەت، كو ئەڤە دبیتە ئەگەر بابەت ل بەر چاڤێن قۆتابیان بیت وهزرێن خۆ د جیاوازییێ د ناڤبەرا نموونە ونەنموونەیاندا بكەن وقۆتابینموونەییێن گرێدای ب بابەتیڤە دەستنیشان بكەت ول ژێر چاڤدێرییا مامۆستای پیكڤە بكەهنە تێگەهێ بابەتی، كو ب ئەڤێ ڕێكێ ڕوولێ قۆتابیان د ناڤ هولا خواندنێدا یێ چالاك وئەرێنیە، هەر وەسا شیانێن پراكتیكی وپاڵدەر بۆ فێربوونێ ل دەڤ قۆتابیان پەیدابیت، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەر، كو قۆتابیبابەتی باش تێبگەهن وچالاك بیت وسەركەڤتنێ ب دەستخوڤەبینن، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەر حەز ل بابەتی بكەن وئارەزوو وپاڵدەر بۆ خواندنێ ب هێزتربن، دیسان حەز وئارەزوو بەرامبەر بابەتێن ڕێزمانێ پەیدابن.

دەرئەنجام وڕاسپاردە

دەرئەنجام:

1- مودلا جانیە كاریگەرییا خۆ ل سەر وەرگرتن وتێگەهشتنا قۆتابییێن قۆناغا حەفتێ بنەرەت بۆ تێگەهێن ڕێزمانی دیتییە ب بەرواوردكرن ل گەل مۆدلا كلوزمایەر و ڕێكا ئاسایی.

2- بكارهینانا مۆدلا جانیە د وانەگۆتنێدا ئەكتیڤا قۆتابیان ل گەل هەڤ زێدەدبیت وڕێك ژبۆ دەرئێخستنا بیروبۆچوونێن خۆ ل دەڤ ئەوان ڤەدبیت ودەرفەت ژبۆ پێدانا هزروبیرێن خۆ هەیە، ئەڤە ژی دبیتە هۆكارەك، كو فێربوونەكا تمام بدەستڤە بهێت وئاستێ زانستی ل دەڤ ئەوان بلندببیت وپتر دڕژدبن ل سەر جێبەجێكرنا ئەوا فێردبن.

3- مۆدلا كلۆزمایەری كاریگەرییا خۆ ل سەر وەرگرتن وتێگەهشتنا قۆتابییێن قۆناغا حەفتێ بنەرەت بۆ تێگەهێن ڕێزمانی نەبوویە گەر ل گەل مۆدلا ئاسایی بەراورد بكەین.

4- فێربوون ل دویڤ مۆدلا جانیە یێ فێركاری هۆشیارییا قۆتابیان بلندتر لێكر دەربارەی وەرگرتن وتێگەهشتنا بابەتێ ڕێزمانێ وئەڤێ چەندێ ڕوول هەبوویە، كو شوینوارێن فێربوونێ وكاریگەرییا ئەوێ بۆ ماوەیەكێ درێژ بمینیت گەر ل گەل مۆدلا ئاسایی بەراورد بكەین ئەڤێ چەندێ ژی پتر پارێزەری ل سەر پێزانان كر، كو ل دەڤ قۆتابیان بمینن.

ڕاسپاردە:

1- ڕاهێنان ومەشقكرنا ماموستاییێن زمانێ كوردی ژلایێ ڕێڤەبەرییا مەشق وڕاهێنانێ لسەر بكارهینانا مۆدلا جانییە بۆ وانەگوتنا بابەتێن ڕێزمانێ.

2- پشت بەستن ب مۆدلا جانیە دگۆتنا بابەتێ ڕێزمانێ بۆ قۆناغا حەفتێ بنەرەت.

3- بایەخ ب گۆتنا تێگەهێن ڕێزمانی بهێتەدان هەر وەسان دووبارە پێداچوون ل سەرشێواز وڕێكێن وانەگۆتنێ وشێوەیێ گۆتنا ئەوان وڕێكخستنا ئەوان بهێتەكرن د پرۆگرامێن خواندنێدا ل قۆناغێن ناڤنجی.

4- مامۆستایێ بابەتێ ڕێزمانێ بهێتەئاگەهداركرن ل سەر بنەما وپێنگاڤێن مۆدلا جانیە ئەو ژ ب ڕێكا ڤەكرنا خولێن بهێزكرن وئاڤاكرن وهایداركرنێ ل سەر شێوە وڕێكێن گۆتنا ئەڤێ مۆدلێ.

5- مامۆستا گرنگییێ بدەنە شێوە وشێوازێ گۆتن وگەهاندنا یاساییێن ڕێزمانی بۆ قۆتابیان وگەلەك ڕاهێنان بهێنە پێشكێشكرن ونموونەییێن شرۆڤەكری

بهێنە پێشکێشکرن ژبۆ قۆتابی پتر تێبگەهن وفێرببن وهەست ژبۆ فێربوونا ئەوان هەبیت.

6- نموونە ونەنموونە بهینە پێشکێشکرن بۆ قۆتابیان ژبۆ ئازراندنا شیانێن ئەوان ب مەرەما وەرگرتن وتێگەهشتنا تێگەهان ل دویڤ مۆدلا جانیە ب شێوەکێ باشتر ورێك وپێکتر، ل گەل ئەوێ چەندێ ژی قۆتابی بهێتە هایدارکرن، کو ئەو ئەرکێ پێ دهێتەدان ل ناڤا پولێ یان دەرڤەی پۆلێ مەرەم پێ بلندکرنا ئاستێ ئەوییە.

7- گرنگی ب مامۆستایێن زمانێ کوردی بهێتەدان وراهاتنا ئەوان بهێتەکرن ل سەر بکارهینانا شێوە وستراتیجییەت ومۆدلێن نوی ژبۆ واناگۆتنەکا سەرکەڤتیانە وهەست ب ئەوی بارێ گران بکەن ئەوێ ل سەر ملێن ئەوان، کو گەهاندن وپێگەهاندنا قۆتابییە.

8- هاندان و رێنماییکرنا ماموستایێن زمانێ کوردی، کوپ تر گرنگیێ بدەنە ئازراندن و گەشەکرنا پالدەرێ ل دەڤ قوتابییان بۆ فێربوونا بابەتی.

ژێدەر:

ئێك: ژێدەر ب زمانێ کوردی:

مارف، ئەورەحمانی حاجی (2014)، رێزمانی کوردی، بەرگی یەکەم/ بەشی یەکەم، چاپخانەی رۆژهەلات، هەولێر- هەریمی کوردستانی ئیراق.

حاجی، ستار جبار والدیرشوری، عبدالمهیمن عبدالحکیم (2019)، ستراتیژییەت وشارەزایێن هەڤچەرخ دوانەگۆتنێ دا، چاپا ئێکێ، زانکویا زاخۆ بۆ چاپکرنێ وبەلاڤکرنێ، زاخۆ- هەرێما کوردستانا ئیراقێ.

عەزیز، کەریم ئەحمەد (2014)، بنەما گشتییەکانی رێگاکانی وانەوتنەوە، چاپی یەکەم، نارین بۆ چاپ وبلاوکردنەوە، هەولێر- هەریمی کوردستانی ئیراق.

دوو: ژێدەر ب زمانێ عەرەبی:

ابراهيم، جمعة حسن (2012)، اثر استخدام (انموذجي جانية وأوزبل) التعليميين في تحصيل طلبة الصف الثاني العلمي في مادة علم الاحياء والارض، مجلة جامعة دمشق- المجلد 28- العدد الثالث، جامعة دمشق، دمشق- سوريا.

حشيشو، نوال (1983)، الاسس النفسية لتقنيات التعليم، رسالة المعلم، المجلد 24، العدد 1.

الحيلة، محمد محمود (2005)، تصميم التعليم "نظرية وممارسة"، الطبعة الاولى، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان- الاردن.

الدبور، ختام مصطفى رجب (2012)، اثر توظيف نموذج جانييه في اكتساب مفاهيم النحو لدى طالبات الصف السادس الاساسي في محافظة شمال،جامعة غزة عمادة الدراسات العليا والبحث العلمي- كلية التربية، رسالة ماجستير غير منشورة، غزة- فلسطين.

الدليمي، طه علي والوائلي، عبدالكريم عباس (2005)، اتجاهات حديثة في تدريس اللغة العربية، الطبعة الاولى، عالم الكتب الحديث للنشر والتوزيع، أربد- الاردن.

زاير، سعد علي، واخرون(2017)، الموسوعة التعليمية المعاصرة، الطبعة الثانية، دار الصفاء للطباعة والنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

سرايا، عادل محمد (2007)، التصميم التعليمي والتعلم ذو المعنى، الطبعة الثانية، دار وائل للنشر، عمان- الاردن.

سعادة، جودت احمد وجمال يعقوب، اليوسف (1988)، الطبعة الاولى، دار الجيل، بيروت- لبنان.

عريفج، سامي سلطي (2007)، مدخل الى التربية، الطبعة الاولى، دار الفكر للنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

عطية، محسن علي (2008)، الاستراتيجيات الحديثة في التدريس الفعال، الطبعة الاولى، دار الصفاء للنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

العنبكي, سندس عبدالله جدوع (2002), أثر أستخدام استراتيجيات كلوزماير وميرل تينسون وهيلدا تابا في تنمية التفكير الاستدلالي واكتساب

المفاهيم التاريخية والاحتفاظ بها لدى طلاب الصف الرابع العام, جامعة بغداد, كلية التربية- ابن رشد, (اطروحة دكتوراه غير منشورة), بغداد- العراق.

الفار، ابراهيم عبد الوكيل (2003)، طرق تدريس الحاسوب، الطبعة الاولى، دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، طنطا- مصر.

المزوري، سعاد حامد سعيد (2001): اثر انموذجي جانية وكلوزماير في الكتساب المفاهيم النحوية لدى طالبات المرحلة الاعدادية، اطروحة دكتوراه، جامعة بغداد ، جامعة بغداد، كلية التربية (ابن رشد)، بغداد- العراق.

ملحم، سامي محمد (2005)، مناهج البحث في التربية وعلم النفس، الطبعة الثالثة، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان- الاردن.

يعقوب، بلال ابراهيم (2019)، أثر استراتيجية كلوزماير وهيلدا تابا في اكتساب المفاهيم النحوية لدى طلبة كلية الادارة والاقتصاد، (رسالة ماجستير غير منشورة) ،جامعة بغداد/ كلية الادارة والاقتصاد، بغداد- العراق.

جراغ، عبداللة جاسم عبدالرحمن (1986)، دراسة لتحديد المفاهيم العلمية ومدى مناسبتها لمراحل التعليم العام، المجلة التربوية، المجلد الثالث، الكويت- الكويت.

سليمان، جمال (2019)، أصول التدريس، منشورات جامعة دمشق، دمشق- سوريا.

أنعم، عبدالقوي والخياط، عبدالكريم (2020)، أثر أستخدام أنموذجي جانية وميرل تينسون في أكتساب المفاهيم النحوية لدى طلاب المرحلة الثانوية، مجلة العلوم الانسانية والطبيعية- مجلة علمية محكمة.

علوان، يوسف فاضل ومحمد، يوسف فالح واحمد عبدالزهرة سعد (2014)، المفاهيم العلمية واستراتيجيات تعليمها، دار الكتب العلمية للنشر والتوزيع، بغداد- العراق.

محمد، داود ماهر ومجيد مهدي، محمد (2014)، أساسيات في طرائق التدريس العامة، دار أقرأ للتوزيع، (المؤسسة اللبنانية للكتاب الاكاديمي)، بيروت- لبنان.

الجلاد، ماجد زكي محمد (2000)، المفاهيم الاسلامية واساليب تدريسها، (بحوث المؤتمر الثاني لكلية الشريعة، جامعة الزرقاء الاهلية، تدريس الفقه الاسلامي)، الطبعة الاولى، دارالمنظومة للنشر، الزرقاء- الاردن.

منصور ،عبدالمجيد سيد احمد، محمد بن عبد المحسن التويجري و الفقي، اسماعيل محمد (2014)، علم النفس التربوي (علم النفس والاهداف التربوية)، الطبعة التاسعة، مكتبة العبيكان للنشر، الرياض- المملكة العربية السعودية.

مرعي، توفيق احمد ومحمد محمود الحيلة (2009)، طرائق التدريس العامة، الطبعة الرابعة، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

عبدالهادي،جودت عزت (2000)، نظريات التعلم وتطبيقاتها التربوية، الطبعة الاولى، الدار العلمية ودار الثقافة للنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

الزوبعي، عبدالجليل ومحمد الغنام(1981)، مناهد البحث في التربية، الطبعة الاولى، مطبعة جامعة بغداد، بغداد- العراق.

عبدالكاظم، حوراء قاسم، وخليل، عمار اسماعيل (2019)، اثر استراتيجية رافت في اكتساب المفاهيم النحوية وتنمية التفكير الابداعي لدى طالبات الصف الخامس الادبي. مجلة ابحاث الذكاء، العدد (28)، المجلد (13)

اللقاني، احمد حسين وعودة عبدالجواد، أبو سنينه (1990)، اساسيات تدريس الدراسات الاجتماعية، مكتبة دار الثقافة، عمان- الاردن.

الطيطي، محمد حمد (2010)، تنمية قدرات التفكير الابداعي، الطبعة الرابعة، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان- الاردن.

الظاهر، قحطان احمد (2008)، مدخل الى التربية الخاصة، الطبعة الثانية، دار وائل للنشر والتوزيع، عمان- الاردن.

ملحم، سامي محمد (2005)، القياس والتقويم في التربية وعلم النفس، الطبعة الثالثة، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان- الاردن.

رزوقي، رعد مهدي ووفاء عبدالهادي نجم، ابراهيم صبري محمد (2017)، نماذج تعليمية – تعلمية في تدريس العلوم (الجزء الاول)، الطبعة الاولى، دار الكتاب الجامعي، العين، دولة الامارات العربية المتحدة.

عذاري، علي ماجد (2014)، أثر أنموذجي جانية وكلوزماير في أكتساب المفاهيم النحوية و استبقائها لدى طلبة اقسام اللغة العربية في كليات التربيةالاساسية، اطروحة دكتوراه، كلية التربية للعلوم الانسانية، جامعة البصرة، البصرة- العراق.

خطابية، عبدالله محمد(2005)، تعليم العلوم للجميع، الطبعة الاولى، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان- الاردن.

المظفر، ابي لبيد ولي خان (2009)، طرق التدريس واساليب الامتحان، شبكة المدارس الاسلامية، اسلام اباد- باكستان.

حميدة، امام مختار واخرون (2000)، تدريس الدراسات الاجتماعية في التعليم العام، الطبعة الاولى، مكتبة زهراء الشرق، القاهرة- مصر.

قادر, شونم غريب (2005), نشر اللغة مسؤلية قومية . http://www.dasin.org/thakafoh/8/2005/100.htm

الحديبي, علي عبدالمحسن (2012), فاعلية برنامج قائم على التعلم النشط في تنمية مهارات الكتابة الابداعية لدى متعلمي اللغة العربية الناطقين بلغات اخرى, مجلة دراسات في المناهج والاشراف التربوي, الجمعية العلمية السعودية للمناهج والاشراف التربوي, مكةالمكرمة- المملكة العربية السعودية.

سێ: ژێدەر ب زمانێ ئینگلیزی:

Goodwin، William L. And Klausmeier، Herbert J.Facilitating Student Learning: An Introduction to Educational Psychology، New York: Harper and Row Publishers، 1975.

Gagne، Robert. M. (1977)، The conditions of Learning، New York، Holl، Rinchart and winston.

Klausmeier, H. and W. L. Goodwin (1975), : Learning Human Attitudes Educational Psychology, Harper and Row, New York.

الخلاصة

استهدف البحث التعرف على أثر استعمال أنموذجي (GAGNE و KLAUSMEIER) في اكتساب المفاهيم النحوية لدى طالبات الصف السابع الاساس. اعتمدت الباحثة تصميم المجموعات المتكافئة، حيث تضمنت مجموعتين تجريبيتين الاولى درست مادة قواعد اللغة الكوردية على وفق أنموذج GAGNE والمجموعة التجريبية الثانية درست مادة قواعد اللغة الكوردية على وفق أنموذج KLAUSMEIER ومجموعة ضابطة درست نفس المادة بأستعمال الطريقة الاعتيادية المتبعة، وأختارت الباحثة قصدا متوسطة (كوردستان) للبنات، وأختارت منها عشوائيا ثلاث شعب منها لتمثل عينة البحث، بواقع (20)، (20) و (20) طالبة على التوالي. أعدت الباحثة أداتين، الاولى أختبار أكتساب مفاهيم قواعد اللغة الكوردي، حيث بلغ عدد فقراته (24) فقرة من نوع الاختيار من المتعدد، إذ وضعت لكل موضوع نحوي من الموضوعات ال(8) الخاضعة للتجربة، (3) فقرات تقيس المستويات الثلاثة للمفهوم وهي (تعريف المفهوم، تمييز المفهوم، وتطبيق / تعميم المفهوم)، وتم التحقق من صدقه الظاهري والمحتوي، ومن صعوبة فقراته وقوتها التمييزية وفعالية المموهات، ومن ثباته البالغ (0.79) على وفق معادلة (كيودر - ريتشاردسون – 20 -KR)، واستنتجت الباحثة عدة استنتاجات وتوصيات واقترحت اجراء بعض الدراسات في هذا المجال في المستقبل.

***الكلمات الدالة*: استراتيجية GAGNE و KLAUSMEIER، والمفاهيم والمفاهيم النحوية، اللغة الكوردية.**

THE RESEARCH AIMED TO IDENTIFY THE EFFECT OF USING THE TWO MODELS (GAGNE AND KLAUSMEIER) IN AQUIRING GRAMMATICAL CONCEPT FOR SEVENTH GRADE STUDENTS

PERWIN **S**LEMAN **H**AGI and **R**OZAN **M**OHEMMED **Q**ESIM
Dept. of Kurdish Language, College of Basic Education, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The research aimed to identify the effect of using the two models (GAGNE and KLAUSMEIER) in acquiring grammatical concepts for seventh grade students. the researcher relied on the design of equivalent groups، two experimental groups، the first studied the Kurdish grammar subject according to the GANGE model، the second studied the Kurdish grammar according to the KLUSMEIER model، and a control group studied the same subject using the usual method followed، with a pre- test for the variable motivation to learn and post- test of the grammatical concepts acquisition variable and learning motivation.The research community consisted of the seventh grade students in the intermediate schools of the Duhok Directorate of Education for the academic year 2021- 2020، and three classes were randomly selected from them to represent the research sample، B class of (20) student represented the first experimental group that studied by using the GANGE educational model، (C) class of (20) students represented the second experimental group that studied by using the KLAUSMEIER educational model، and (D) class with a number of (20). In order to verify the two objectives of the research and its hypothesis، the reseaercher prepared two tools، the first is the test of acquiring the concepts of the Kurdish language، where the number of its paragraphs reached reached (24) paragraphs of the type of multiele choice، and for each of the grammatical subjcats (8) that are subjcatsto the experiment (3)، I placed paragraphs that measure the three levels of the concept، with are (defining the concepts، distinguishing the concept and applying/ generalizing the concept)، its apparenet and content sincerity، the difficulty of its paragraphs، its discriminating power the effictiveness of camouflages، and its extreme stability (0.751) were verified according to the (kewder- Richardson KR- 20).

KEYWORDS: GAGNE and KLAUSMEIER strategy, concepts and grammatical concepts, Kurdish language.